อนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่ กิมยู้ ตันบุตร

(กัลยา กัณหะเสน)

ณ เมรุ วัดวรจรรยาวาส

วันพุธที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๒

คุณสมบัติของผู้นำ

โดย

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ธมฺมธโร พิมพ์)

พุทธศาสนภาษิต

และ

กรรม

โดย

พระครูปลัดธรรมานุวัตร (สุกฤษณ์ จันทนา)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

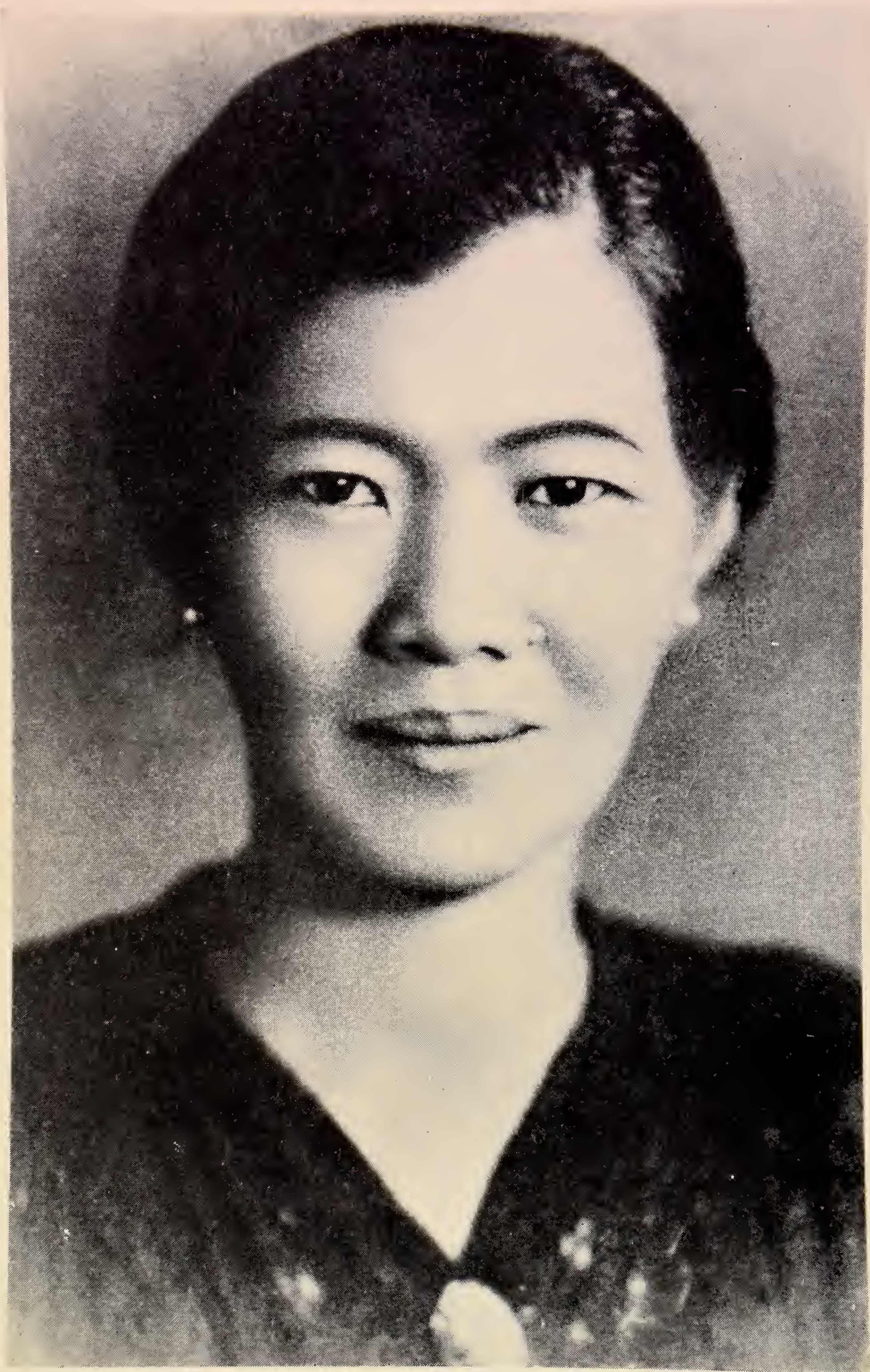
คุณแม่ กิมยู้ ตันบุตร

(กัลยา กัณหะเสน)

ณ เมรุ วัดวรจรรยาวาส

วันพุธที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

ชาตะ ๖ สิงหาคม ๒๔๓๘
มตะ ๒ กันยายน ๒๕๑๒

ประวัติแม่

แม่เป็นธิดาคุณตากิ๊ด และคุณยายจั่น ถนัดภาษา เกิดเมื่อวันอังคารที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ แรม ๑ ค่ำ ปีมะแม อายุได้ ๗๔ ปี ๒๘ วัน มีพี่น้องด้วยกัน ๔ คน คือ

๑. หลวงถนัดพจนามาตย์ (ทองอยู่ ถนัดภาษา) ถึงแก่กรรมแล้ว

๒. นางกิมยู้ ตันบุตร (กัลยา กัณหะเสน)

๓. นางประดิษฐ์มธุรธร (ผัน มธุรธร)

๔. นายบุญชู ถนัดภาษา ถึงแก่กรรมแล้ว

แม่มีลูกที่อยู่ปัจจุบันนี้ ๔ คน คือ

๑. นางพาพิศ เนื่องผลมาก ได้ทำการสมรสกับ นายสุวิทย์ เนื่องผลมาก

๒. นางวัลลีย์ ทวีสวัสดิ์ ได้ทำการสมรสกับ นายราตรี ทวีสวัสดิ์

๓. นางเพ็ญพรรณ จุณณะทรัพย์ ได้ทำการสมรสกับ นายบุญชุบ จุณณะทรัพย์

๔. นายสายนต์ กัณหะเสน ได้ทำการสมรสกับ นางยิ้มศรี กัณหะเสน

แม่มีหลานยาย ๕ คน หลานย่า ๕ คน

แม่เป็นคนใจบุญ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุก ๆ คนที่มาขอความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นการยากลำบากเพียงใด จะต้องได้รับความสำเร็จเสมอไป

แม่เป็นคนรักพี่น้อง รักและห่วงใยลูกหลานมาก

แม่ยึดมั่นในบวรพุทธศาสนา ประกอบการกุศลสม่ำเสมอที่วัดวรจรรยาวาส (วัดบางขวางล่าง) ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีฌาปนกิจศพนี้ เป็นวัดหนึ่งที่ถือได้ว่าแม่มีส่วนทะนุบำรุงเสนาสนะตลอดมาชั่วชีวิต

แม่เริ่มป่วยมาก เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ เนื่องจากเส้นโลหิตในสมองตีบตันและทำให้เป็นอัมพาต ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้และพูดไม่ได้นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาจนถึงแก่กรรม แต่ด้วยความกรุณาของนายแพทย์อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขณะนั้นเป็นนายแพทย์ประจำอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ นายแพทย์จตุรพร หงส์ประภาส ตลอดจนแพทย์และพยาบาลทุกท่านของตึกธนาคารกรุงเทพ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ได้กรุณาช่วยรักษาพยาบาลจนกระทั่งแม่พอจะรู้สึกตัวบ้างแล้ว จึงได้แนะนำให้กลับบ้าน รวมเวลาที่รักษาอยู่ที่โรงพยาบาล ๘ เดือน ต่อจากนั้นได้มาทำการรักษาพยาบาลอยู่ที่บ้านอีก ๑ ปี ๑๐ เดือน ด้วยความดูแลของลูกและหลานทุก ๆ คน จนถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบ เมื่อเวลา ๐๕.๐๐ น. ของวันอังคารที่ ๒ กันยายน ๒๕๑๒ รวมเวลาที่แม่เจ็บป่วยทั้งหมด ๒ ปี ๖ เดือน

กราบแม่..........

ทั้ง ๆ ที่ลูกได้เตรียมใจไว้ตั้งแต่แม่เริ่มเจ็บแล้วว่า วันหนึ่งข้างหน้าจะต้องเผชิญกับเหตุการณ์เช่นนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถที่จะระงับใจไว้ได้ ในเมื่อต้องสูญเสียแม่สุดที่รักของลูก

แม่เจ็บ แม่พูดไม่ได้ แต่สายตาและอาการกระทำของแม่แสดงให้รู้ว่าแม่ยังรักและเป็นห่วงลูกอยู่เสมอ ตลอดชีวิตของแม่ได้สร้างสมแต่บุญกุศลความดีความงามเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ทุก ๆ คนและลูก ๆ ตลอดมา แม่มีแต่ให้ไม่เคยเรียกร้องสิ่งใดตอบแทนเลย ยอมลำบากตรากตรำเสียสละทุกอย่างเพื่อลูก ซึ่งลูกและหลานทุกคนประจักษ์แก่ตาและแก่ใจตนเองดีแล้ว แม่ต้องลำบากและเหน็ดเหนื่อยเพียงใดในการเลี้ยงลูก เลี้ยงหลาน ๆ ของแม่ อบรมสั่งสอนให้ลูกทุกคนได้ศึกษาเล่าเรียน จนมีวิชาชีพเป็นหลักฐาน ความดีและคำสั่งสอนของแม่ยังประทับใจให้ลูกระลึกถึง เตือนใจให้ลูกหลานทุกคนยึดเป็นหลักที่จะต้องประพฤติและปฏิบัติตามตราบเท่าชีวิตจะหาไม่

แม่ได้จากทุกคนไปอย่างสงบ ทิ้งความโศกเศร้าอาลัยอย่างสุดซึ้งไว้กับลูก ซึ่งความเสียใจครั้งนี้สุดที่ลูกจะบรรยายได้ แต่ต่อนี้ไปลูกก็ไม่มีร่มโพธิ์ ร่มไทร จะให้ความร่มเย็นอีกแล้ว วิญญาณของแม่สิงสถิตอยู่ ณ ที่ใด โปรดรับทราบว่า ลูกทุกคนยังมีความกตัญญูกตเวทีและถือคำสั่งสอนของแม่ที่ให้ลูกทุก ๆ คน จงรักษาความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวที พระคุณของแม่ท่วมท้นจนเกินกว่าที่ลูกจะบรรยายได้

ด้วยกุศลผลบุญแห่งความดีงามที่แม่ได้กระทำมา ขอให้ดวงวิญญาณของแม่จงไปสู่สุคติวิสัยในสัมปรายภพด้วยเทอญ

จากลูกๆ

๑๐ ธ.ค. ๑๒

ลูก

..........วันนั้น

ในตอนเช้าตรู่วันนั้น ยายจะใส่บาตรพระสงฆ์ทุกองค์ที่เคยมารับบาตรที่บ้านเป็นประจำ จากนั้น ก็จะนิมนต์พระคุณท่านฉันเช้าที่บ้าน ระหว่างนั้นลูกหลานทุกคนจะเข้าไปกราบอวยพร ขอให้ยายมีความสุข อายุมั่น ขวัญยืน อยู่ต่อไปให้เป็นที่เคารพรักของทุก ๆ คนอีกนาน ๆ ตอนสายทุกคนจะตระเตรียมงานสำหรับที่จะมีในตอนค่ำ ยายก็คงจะต้องตระเตรียมงานของท่านด้วย รู้แล้วว่ายายจะทำอะไร ก็งานที่ท่านชอบมากที่สุดและทำอยู่เป็นประจำ อีกทั้งลูกหลานก็เคยได้เห็นทำมาแล้วและจะเป็นภาพที่ทุกคนจะไม่มีวันลืมเลย ยายจะบรรจงเสียบดอกมะลิขาวสะอาดเข้ากับก้านทางมะพร้าวเพื่อนำไปบูชาพระพุทธรูป บรรดาเพื่อนฝูงของลูกหลานทุกคนก็ถูกเกณฑ์ไว้แล้วว่า ใครจะเป็นผู้ถูกเชิญไปในงานตอนค่ำ นอกจากนั้นบรรดาลูกหลานทุกคนนี่แหละจะต้องแสดงสิ่งละอันพันละน้อยหรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามแต่ถนัด เพื่อให้ยายได้เห็นความรักเคารพที่ลูกหลานจัดทำขึ้น หลานคนหนึ่งจะรำเบิกโรง อีกคนหนึ่งจะรำอวยพร มือถือพานใส่ดอกไม้หอม ๆ พอตอนรำจบก็จะโปรยดอกไม้ไปที่ยาย เพื่อขอให้ยายมีความสุขสดชื่นตลอดกาล หลานชายคนหนึ่งกะจะร้องเพลง อีกคนหนึ่งจะตบแต่งเวทีประดับโคมไฟ พร้อมทั้งมีคำขวัญติดไว้อย่างสวยงาม บริเวณกลางสนามหญ้าจะทำเป็นร้านอาหารหลาย ๆ ร้าน แต่ละร้านจะมีอาหารและเครื่องดื่มพร้อมสรรพ คงจะเป็นงานฉลองที่น่าชมมากแน่นอน ยายจะต้องดีใจและมีความสุขที่สุดที่ได้เห็นลูกหลานพร้อมทั้งญาติพี่น้องมีโอกาสแสดงความรักเคารพท่าน เป็นวันมงคลยิ่งที่จะหาอีกมิได้แล้วสำหรับลูกหลานและสำหรับยายซึ่งจะเวียนมาบรรจบครบ ๖ รอบ แต่ วันนั้น ไม่มีเสียแล้ว เพราะยายได้ล้มเจ็บลงอย่างกะทันหัน ถึงกระนั้น ทุกคนก็ยังมิได้ล้มเลิกความคิดที่จะดำเนินการในสิ่งที่กะเกณฑ์ไว้แล้ว และพร้อมใจกันสวดมนต์อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงช่วยบันดาลให้ยายหายเป็นปกติจากโรคที่กำลังคุกคามท่านอยู่

ยายของคนอื่นเป็นอย่างไรเราไม่ทราบ แต่ยายของเราเป็นคนใจดี มีเมตตารักใคร่และคอยช่วยเหลือด้วยความห่วงใยเสมอ ทั้งยึดมั่นในบวรพุทธศาสนา ความภูมิใจที่ได้เกิดเป็นหลานยายนั้นมีมากสุดที่จะกล่าว บัดนี้ยายได้จากไป จากไปอย่างไม่มีวันกลับคืนมาอีก พยายามแล้วที่จะหักห้ามใจ เพราะตระหนักดีว่า ทุกชีวิตจะต้องมีวันสิ้นสุด แต่ความอาลัยยายของพวกเราก็มิได้ลดน้อยลงเลย

ยายจ๋า ไม่ว่ายายจะอยู่ ณ ที่ใด เราขอให้วิญญาณของยายรับรู้ว่า เรารักเราคิดถึงยายเหลือเกิน ยายจากไปแต่เพียงกาย แต่ความรักความห่วงใยของยายจะต้องวนเวียนอยู่เป็นความอบอุ่นใจแก่หลานทุก ๆ คน

หากชาติหน้ามีจริง เราขอเกิดเป็นหลานยายทุก ๆ ชาติไป ขอให้บุญต่าง ๆ ที่หลานได้กระทำในชาตินี้ ช่วยบันดาลให้วิญญาณของยายไปอยู่ในที่สุขเถิด

สวัสดี ทวีสวัสดิ์
สุปรีดี ทีวะกุล
วรวิทย์ จุณณะทรัพย์
วรวรรณ จุณณะทรัพย์
อนุสรณ์ เนื่องผลมาก

หลาน

..........อาลัยย่า

ตลอดเวลา ๒ ปีครึ่งที่ย่าเจ็บ ความสุข ความอบอุ่นทุกสิ่งทุกอย่างที่หลาน ๆ เคยได้รับจากย่าก็เป็นอันหมดไป เพราะย่าพูดไม่ได้ ย่าช่วยตัวเองไม่ได้ หลาน ๆ สงสารย่ามาก แต่ก็ช่วยอะไรไม่ได้นอกจากจะช่วยกันพยาบาลเพื่อจะให้ย่าดีขึ้น จนกระทั่งถึงวันที่ย่าได้จากหลานไปจริง ๆ หลานทุกคนโศกเศร้าเป็นอันมากที่ต้องขาดร่มโพธิ์ร่มไทรตลอดทั้งความรักและความอบอุ่นจากย่า

ขณะนี้ หลาน ๆ กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ทั้งนั้น และก็ยังไม่มีโอกาสที่จะตอบแทนพระคุณของย่าได้ นอกจากคอยช่วยเหลือพยาบาลย่า แต่หลาน ๆ ก็ดีใจที่ยังได้คลุกคลีอยู่กับย่าตลอดเวลาที่ย่าเจ็บ

สิ่งที่หลาน ๆ จดจำตลอดชีวิตก็คือ ย่ารักความยุติธรรมมากที่สุด และเป็นห่วงหลาน ๆ ในการศึกษาเล่าเรียนมาก ย่าจะคอยเตือนให้หลานพยายามเรียนเสมอ เพื่อจะได้เอาวิชาไว้เลี้ยงตัวเอง ย่าต้องการที่จะเห็นหลาน ๆ ทุกคนพึ่งตัวเอง บุญคุณของย่ามากที่สุดที่หลานจะพรรณนาได้

ย่าจ๋า ชาตินี้หลาน ๆ ไม่มีโอกาสที่จะให้ย่าเห็นความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนได้ และหลาน ๆ ก็ไม่มีโอกาสที่จะตอบแทนบุญคุณย่าได้ในชาตินี้

หลาน ๆ คิดว่า ดวงวิญญาณของย่าคงไปสู่สวรรค์ เพราะกุศลผลบุญที่ย่าได้ทำไว้ในขณะมีชีวิตอยู่ ถ้าดวงวิญญาณของย่ารับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ก็โปรดรับรู้ด้วยว่า หลาน ๆ รักอาลัยและคิดถึงย่ามากที่สุด ถ้าชาติหน้ามีจริง หลาน ๆ ก็ขอให้เกิดเป็นหลานของย่าอีก

รัทยา กัณหะเสน
ยุพเยาว์ กัณหะเสน
ยุพรัตน์ กัณหะเสน
ยุพดี กัณหะเสน
อนุชิต กัณหะเสน

คำนำ

เนื่องด้วยบุตร ธิดา และหลาน ได้กำหนดงานฌาปนกิจศพ นางกิมยู้ ตันบุตร (กัลยา กัณเหะเสน) ผู้มารดา ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๒ ณ ฌาปนสถาน วัดวรจรรยาวาส ตำบลวัดพระยาไกร อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนคร และบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานกิจอุทิศส่วนกัลปนาผลบูชาคุณานุคุณของมารดาผู้เป็นเจ้าพระคุณของตน ในงานนี้ใคร่จะพิมพ์โอวาท เรื่อง "คุณสมบัติของผู้นำ" เป็นธรรมวิทยาทาน และเป็นธรรมบรรณาการเพื่อแขกที่มาสักการะศพ หรือมาให้เกียรติแก่ศพและแก่เจ้าภาพ ข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลถึงท่านผู้วายชนม์ด้วย จึงอนุญาตให้จัดพิมพ์ตามเจตจำนง

ความจริงนั้น พ่อแม่เป็นพระประจำตัวของลูกมาแต่วันเกิด ลูกแต่ละคนจึงเป็นผู้มีพระประจำตัว เฝ้าคุ้มครองป้องกันชีวิตของตนอยู่ ๒ องค์ พระองค์ที่หนึ่งคือพ่อ พระองค์ที่สองคือแม่ ซึ่งพระทั้งสององค์นี้ดำรงตำแหน่งคุ้มครองอยู่ ๔ ตำแหน่ง คือ

๑. ตำแหน่งพระพรหม พ่อแม่มีพรหมธรรมประจำใจ ปลูกความรักในลูกเสมอด้วยชีวิตของตน ทำหน้าที่ปรนปรือเลี้ยงลูกมาด้วยเมตตา ช่วยกันรักษาในยามลูกเจ็บไข้ได้ความทุกข์ ให้ลูกมีความสุขด้วยกรุณาสงสาร พลอยยินดีร่าเริงต่อลูก เมื่อลูกหายเจ็บและได้ลาภยศหรือสำเร็จศิลปวิทยา วางใจเฉยได้ด้วยอุเบกขาเมื่อลูกตั้งเนื้อตั้งตัวได้หรือมีความสุขสมบูรณ์ไม่ต้องวิตกวิจารณ์ห่วงใย นี่ท่านเป็นพระประจำตัวของลูกในตำแหน่ง พระพรหม

๒. ตำแหน่งพระบุรพเทพ พ่อแม่เป็นเทวดาองค์แรกของลูก ประพฤติเทวธรรมในลูกก่อนกว่าใคร ๆ ด้วยทำหน้าที่เลี้ยงดูและรักษาลูกให้เห็นโลกนี้ก่อน คุ้มครองลูกก่อน เป็นนายประกันลูกก่อน และเป็นผู้ทำอุปการะแก่ลูกก่อน ซึ่งลูกควรสักการะเคารพบูชาก่อนกว่าเทวดาเหล่าอื่น นี่ท่านเป็นพระประจำตัวของลูกในตำแหน่ง พระบุรพเทพ

๓. ตำแหน่งพระบุรพาจารย์ พ่อแม่เป็นอาจารย์ต้น เป็นครูคนแรกของลูก ทำหน้าที่สั่งสอนและสงเคราะห์ลูกก่อนกว่าอาจารย์หรือครูอื่น ๆ ด้วย คอยห้ามลูกไม่ให้ทำความชั่ว คอยแนะนำลูกให้ตั้งอยู่ในความดี ช่วยให้ลูกได้ศึกษาศิลปวิทยา จัดหาคู่ครองที่สมควรให้ และแบ่งทรัพย์ให้ในสมัย นี่ท่านเป็นพระประจำตัวของลูกในตำแหน่ง พระบุรพาจารย์

๔. ตำแหน่งพระอาหุไนยบุคคล พ่อแม่เป็นผู้ทำอุปการะมากแก่ลูก เป็นทิศเบื้องหน้าของลูก เป็นพระเดชพระคุณของลูก เป็นก้อนบุญก้อนคุณของลูก เป็นผู้ควรรับของคำนับและ

นมัสการของลูก เพราะท่านเป็นผู้มีบุญมีคุณแก่ลูกมาก ลูกควรจะสักการะเคารพบูชาท่านด้วยการคำนับและมนัสการนั้นอย่างยิ่ง นี่ท่านเป็นพระประจำตัวของลูกในตำแหน่ง พระอาหุไนยบุคคล

พระประจำตัวของลูกทั้งสององค์นี้ ชื่อว่าเป็นเจ้าบุญนายคุณสำคัญที่สุด ไม่มีเจ้าบุญนายคุณอื่นใดจะยิ่งกว่า เพราะท่านเป็นเนื้อนาบุญในการปรนนิบัติของลูกเป็นที่ยิ่ง เมื่อลูกปฏิบัติชอบในท่านให้สมควรแก่กาลเทศะแล้ว ย่อมมีคุณอนันต์ ถ้าปฏิบัติผิดในท่านเล่าก็จะมีโทษอย่างมหันต์ ภาษิตของนักปราชญ์ที่ปรารภถึงคุณของพ่อแม่นั้น ย่อมมีปรากฏอยู่ในวรรณคดี และในอาคตสถานอื่นอีกเป็นอันมาก เช่น

"คุณแม่เท่าภูเขากล้า คุณพ่อเท่าฟ้ากับแผ่นดิน คำของพระมหากษัตริย์ คำของพ่อแม่ใครลบล้าง ก็เป็นคนอกตัญญู ลูกผู้รู้จักคุณของท่านนั้น ย่อมเป็นลูกหนี้ที่ซื่อสัตย์ คนใดไม่รู้จักเคารพนับถือซื่อสัตย์ต่อท่าน ยกตนขึ้นข่มขู่ดูหมิ่นโบยตี และพูดคำกวนใจต่อท่าน คนนั้นคือ กากมนุษย์ มิใช่คนที่มีความรู้สึกเป็นมนุษย์เลย นับเป็นคนชาติอกตัญญูแท้"

"จงนึกถึงอ้อมแขนที่โอบตัวเราเมื่อเล็ก ๆ จงนึกถึงมือที่แกว่งไกวเปล จงนึกถึงร่างที่อดตาหลับขับตานอนเมื่อเราไม่สบาย จงนึกถึงผู้ร้องไห้เมื่อเราป่วยหนัก และจงนึกอีกทีว่าเราได้ทำอะไรไว้บ้าง ที่พอจะเป็นเครื่องสนองคุณท่าน เอาเถอะ เพียงแต่ประพฤติตนให้เป็นคนดีเท่านั้นก็จะทำให้ท่านปลื้มใจมากยิ่งกว่าสิ่งอื่น"

"คุณแม่หนาหนักเพี้ยง พสุธา
คุณบิดรดุจอา- กาศกว้าง
คุณพี่พ่างศิขรา เมรุมาศ
คุณพระอาจารย์อ้าง อาจสู้สาคร

พ่อตายคือฉัตรกั้ง หายหัก
แม่ดับดุจรถจักร จากด้วย
ลูกตายบ่วายรัก แรงร่ำ
เมียมิ่งตายวายม้วย มืดคลุ้มแดนไตร

กตัญญูมีบ่ล้ม คุณคน
ทำตอบสมแก่ตน ไป่เว้น
บุญช่วยเพิ่มเสริมผล สุขยิ่ง จริงแฮ
ผองทุกข์โทษหลีกเร้น พ่ายแพ้มลายสูญ

เย็นวายุพัดต้อง ตนสบาย
เย็นอุทกชโลมกาย สร่างเศร้า
เย็นร่มพฤกษาหาย ระโหยหอบ
เย็นพระเดชปกเกล้า ยิ่งร้อยพันทวี

ร่มไม้พักผ่อนหายร้อนอาตม์
ร่มเงาญาติเย็นสบายหายเงียบเหงา
ร่มพ่อแม่เย็นสุขทุกข์บางเบา
เกิดเย็นเกล้าเคล้าคลุกอยู่ทุกยาม

ร่มอาจารย์กันเขลาเกิดเชาวน์กล้า
ร่มราชากันศัตรูให้รู้ขาม
ร่มพระพุทธกันร้อนผ่อนลุกลาม
ให้โลกสามเย็นชื่นกว่าอื่นใด”

เจ้าภาพมารำลึกนึกถึงคุณานุคุณของมารดาผู้เป็นพระประจำตัวของตน ได้จัดตั้งยัญญวิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานกิจ พร้อมทั้งจัดพิมพ์หนังสือเป็นธรรมวิทยาทาน น้อมอุทิศส่วนบุญบูชาคุณานุคุณของมารดา ด้วยอำนาจกตัญญูกตเวทีทั้งนี้ จึ่งด้วยอานุภาพแห่งกุศลผลบุญที่เจ้าภาพพร้อมด้วยญาติมิตรได้บำเพ็ญทุกสิ่งสรรพ์ทั้งนั้น จงสำเร็จเป็นพลวปัจจัยอุปถัมภ์อำนวยอิฐวิบุลมนุญผลแด่ นางกิมยู้ ตันบุตร (กัลยา กัณหะเสน) โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้นทุกประการ เทอญ.

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

(สมเด็จพระมหาวีรวงศ์)

วัดพระศรีมหาธาตุ
บางเขน พระนคร

คุณสมบัติของผู้นำ

โดย

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

(ธมฺมธโร พิมพ์)

วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพระนคร

คุณสมบัติของผู้นำ

โดย

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ วัดพระศรีมหาธาตุ

แสดงใน

การปฐมนิเทศครูบรรจุใหม่ ในสังกัดกรมวิสามัญศึกษา
ณ ห้องประชุมโรงเรียนสตรีวิทยา จังหวัดพระนคร
วันอังคารที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๑๑

ขออำนวยพร แด่ท่านผู้มีเกียรติและคณะครูชายหญิงทั้งหลาย

ในการปฐมนิเทศครูบรรจุใหม่ในสังกัดกรมวิสามัญศึกษาครั้งนี้ ท่านอธิบดีกรมวิสามัญศึกษา ได้อาราธนาอาตมภาพมาให้โอวาทแก่คณะครูในวันนี้ ทำให้อาตมภาพรู้สึกยินดีปรีดาเป็นพิเศษ เพราะเหตุว่าการแสดงโอวาทในท่ามกลางท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ถ้าแสดงผิดพลาดไปก็จะได้รับตักเตือนแก้ไขด้วยเมตตา แม้ถ้าแสดงถูกต้องก็จะได้ผู้รู้รับรอง

ที่จริง คณะครูล้วนแต่เป็นผู้รู้ชั้นนำทั้งนั้น กล่าวคือ เป็นผู้นำในครอบครัว เป็นผู้นำในโรงเรียน เป็นผู้นำในหมู่คณะ และอาจเป็นผู้นำในตำแหน่งหน้าที่สูงไปโดยลำดับ คำว่า **"ผู้นำ"** เราใช้เรียกผู้ใหญ่โดยวัยโดยชาติและโดยคุณความดีว่า หัวหน้าบ้าง ผู้ปกครองบ้าง ผู้บังคับบัญชาบ้าง ครูบ้าง อาจารย์บ้าง ซึ่งในวงธุรกิจทั้งหลาย เช่นการศึกษาและการปฏิบัติทางศาสนา ย่อมถือผู้นำเป็นสำคัญยิ่ง

พึงเห็นคำพระต่อไปนี้เป็นพยานว่า **"เมื่อฝูงโคข้ามฟากอยู่ หากโคนำฝูงไปคดหรือไปตรงแล้ว ฝูงโคทั้งหมดก็ไปคดหรือไปตรงตามกัน ในหมู่มนุษย์ก็เช่นกัน ถ้าผู้ได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ ประพฤติไม่เป็นธรรมแล้ว ปวงประชาก็น่าจะประพฤติไม่เป็นธรรมบ้าง ถ้าแต่ผู้เป็นใหญ่ประพฤติเป็นธรรมแล้ว ปวงประชาก็น่าจะประพฤติเป็นธรรมด้วย และถ้าผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว อาณาประชาราษฎร์ก็อยู่ไม่เป็นสุขสำราญ"**

ตามคำพระนี้ย่อมชี้ให้เราเห็นชัดแจ้งว่า ผู้นำเป็นคนสำคัญที่สุดในหมู่คณะประดุจแม่น้ำใหญ่จะตรงหรือคด มันย่อมทำตัวมันเอง หามีสิ่งอื่นใดทำให้ไม่ ถ้าแม่น้ำใหญ่ตรง แม่น้ำ

น้อยสายต่าง ๆ จะคดแสนคด เมื่อลงถึงแม่น้ำใหญ่แล้ว ก็ไหลตรงไปตาม ถ้าแม่น้ำใหญ่คด แม่น้ำน้อยจะตรงแสนตรง เมื่อลงถึงแม่น้ำใหญ่แล้วก็ไหลคดลดเลี้ยวไปตามกัน

โบราณว่า **"ลูกดีส่งความเย็นชื่นถึงพ่อแม่ ศิษย์ดีส่งเกียรติยศถึงครู พลเมืองดีส่งความชอบถึงหัวหน้า เมื่อหัวหน้าดีย่อมส่งความชื่นบานสราญรมย์ไปทั่วทั้งแผ่นดิน แต่ถ้าลูกชั่วก็ร้อนถึงพ่อแม่ ศิษย์ชั่วก็ร้อนถึงครู พลเมืองชั่วก็ร้อนถึงหัวหน้า เมื่อหัวหน้าชั่วก็ร้อนไปทั่วทั้งแผ่นดิน"** แน่ทีเดียว บ้านเมืองที่อยู่ร่มเย็นสงบสุขปลอดภัย และเจริญรุ่งเรืองอยู่สถิตเสถียรมั่นคง เพราะมีผู้นำดี ในธรรมนีติกล่าวว่า **"ชีวิตของคนโง่สั้นนิดเดียว ชีวิตของคนฉลาดอยู่ได้ยืนนาน ชีวิตของหมู่ชนอยู่ที่ผู้นำ ชีวิตของผู้นำอยู่ที่นีติธรรม"**

นีติธรรมโดยใจความ หมายเอากฎหมาย การปฏิบัติดี แบบแผน เยี่ยงอย่างจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี วิธีปกครอง เครื่องแนะนำ อุบายอันดี ผู้นำจำต้องมีนีติธรรมประจำชีวิต แต่นีติธรรมที่ผู้นำพึงถือปฏิบัติ เป็นจริยาวัตรประจำชีวิตในที่นี้ เรียกว่า **"คุณสมบัติของผู้นำ"** คนจะเป็นผู้นำชั้นเยี่ยม เพราะสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ แม้จะเป็นนักรู้ก็เพราะพรั่งพร้อมด้วยวิทยาสมบัติ ดังนั้นเพื่อให้เหมาะสมกับตำแหน่งครู ซึ่งเป็นชั้นผู้นำอยู่ด้วยส่วนหนึ่ง จึงจะนำเอาคุณสมบัติของผู้นำจากราชธรรมกถา ข้อ ๒๖๘ ในธรรมนีติ มาแสดงซึ่งมีอยู่ ๖ ประการ คือ

๑. **ความเป็นนักสู้** หมายความเป็นนักสู้อดสู้ทน หันหน้าต่อต้านกับเหตุการณ์คือเรื่องที่เกิดขึ้น ซึ่งมุ่งมั่นขึ้นสู้เอาชนะเหตุการณ์เมื่อมันเกิดขึ้นนั้น ๆ เป็นสำคัญ ผู้นำที่เป็นถึงนักสู้เมื่อคราวจำเป็นแล้ว ย่อมสู้อดสู้ทนแสดงความแข็งกร้าวต่อต้านเหตุการณ์ อันไม่เหลือวิสัยของมนุษย์ รู้จักทำตนให้อ่อนและยืดหยุ่นต่อเหตุการณ์อันจะหนีไม่พ้น เป็นการผ่อนหนักให้เป็นเบา ผ่อนสั้นให้หย่อน ผ่อนยาวให้ร่นเข้ามา โอนอ่อนเหมือนต้นไม้ถูกลมพัด ซึ่งอ่อนโค้งกิ่งลงต่ำรับสิ่งอันจะหนีไม่พ้น ทั้งนี้เพื่อทำลายนิสัยอ่อนแอ ที่ชอบหุนหันพลันแล่นโศกเศร้าเสียใจ และวิตกทุกข์ร้อนเสีย

การให้อภัยหรืออดโทษ ไม่ถือผิดเอาโทษแก่กันในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ นี่คือลักษณะแห่งการสู้อดสู้ทน **ผู้นำเป็นผู้อยู่ในระหว่างผู้ใหญ่และผู้น้อย ซึ่งเป็นที่รวมแห่งเหตุการณ์ทั้งเล็กและใหญ่** เมื่อได้พบเหตุการณ์อันเล็กน้อย แม้จะไม่พอใจก็จำทำเป็นโง่ ประหนึ่งว่าไม่รู้ไม่เห็นไม่ได้ยิน สู้อดสู้ทนต่อกิริยาวาจาของผู้ใหญ่ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน สู้อดสู้ทนต่อกิริยาวาจาของผู้เสมอกัน เพื่อรักษามิตรภาพ และสู้อดสู้ทนต่อกิริยาวาจาของผู้น้อยเพื่อถือความชอบธรรมเป็นสำคัญ พยายามหาวิธีเปลี่ยนลบให้เป็นบวก และเพิ่มบวกให้เป็นคูณ

ถ้าโง่ไม่เป็นแล้ว แม้เรื่องเพียงเล็กน้อยก็จำจะลุกลามเป็นเรื่องใหญ่ ก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นในหมู่คณะ อาจเปลี่ยนบวกให้เป็นหาร และเปลี่ยนหารให้เป็นลบไปได้ โปรดทราบว่า ครึ่งหนึ่งของคดีอุกฉกรรจ์ที่ศาลอาญา และครึ่งหนึ่งของผู้ชอกช้ำใจในโลกนี้ ย่อมมีสาเหตุมาจากเรื่องเล็กน้อยทั้งสิ้น อันการเหยียดหยามแบ่งชั้นวรรณะกัน การกล่าวคำดูหมิ่นถิ่นแคลนด่าว่าเสียดสีกัน การแสดงกิริยาวาจาโอหังหยาบคายเย้ยหยันกัน การเป็นนักเลงโตโอ้อวดในร้านสุรา และการโต้เถียงกันในครอบครัวเป็นต้นเหล่านี้ นี่คือเรื่องเล็กน้อย ถ้าถือเป็นผิดต่อกันและกันแล้ว ก็จะนำไปสู่การทำร้ายร่างกายและการฆาตกรรมได้

คนที่ไม่รู้จักโกรธคือคนโง่ ส่วนคนที่รู้จักโกรธ แม้โกรธแล้วก็รู้จักให้อภัย ให้อภัยแก่คนทุกคนและแก่สิ่งทุกสิ่ง นี่คือคนฉลาด คนโดยมากย่อมจุดธูปเทียนบูชาคนฉลาด ที่รู้จักให้อภัยแก่คนทำผิดเพียงเล็กน้อย จริงอยู่ เราแต่ละคนมิได้มีใจเป็นนักบุญพอจะรักคนทำผิดได้ แต่เพื่อเห็นแก่สุขภาพอนามัยของเราเอง จึงควรให้อภัยแก่เขา ด้วยทำเป็นลืมเรื่องขุ่นแค้นเสีย ไม่ก่อไฟให้ร้อนจัดเพื่อเผาผู้ทำผิดเพียงเล็กน้อย เพราะความขุ่นแค้นนั้นจะเผาตัวเราเองให้เสียสุขภาพอนามัย ทำให้เราที่อยู่ในอาการขุ่นแค้นเกิดโรคโลหิตดันสูง และจะเป็นโรคโลหิตดันสูงชนิดเรื้อรัง ทั้งจะเป็นโรคหัวใจพิการในอันดับต่อไปด้วย

ผู้นำที่ว่าบุญหนักศักดิ์ใหญ่นั้น อยู่ที่แสดงออกซึ่งความยิ่งใหญ่ของตน โดยทางการให้อภัยแก่ผู้น้อย เมื่อเขาผิดเพียงเล็กน้อยก็ไม่ขุ่นเคือง ด้วยเห็นมันเป็นผลร้ายแก่ตัวเอง ยิ่งกว่าจะเป็นผลร้ายแก่เขา ไม่ครุ่นคิดถึงความผิดอันเล็กน้อย ลืมเสียได้ด้วยการระลึกถึงความดีของเขา รู้จักควบคุมตนเองให้เข้าใจผู้อื่น และยินดีที่จะให้อภัยเสมอ เป็นผู้ใหญ่ที่ผู้น้อยยอมกราบเป็นผู้บังคับบัญชาที่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชายอมโค้งให้ และเป็นผู้ปกครองที่คนฉลาดยอมรับนับถือจนวันตาย นี่คือผู้นำที่เป็นนักสู้

๒. ความเป็นผู้ตื่น หมายเอาตื่นจากหลับคือความโง่ มิใช่ตื่นนอนธรรมดา และมิใช่ตื่นข่าว ตื่นตูม ตื่นแตก ตื่นเต้น หรือตื่นตระหนกตกตะลึงพรึงเพริด แต่เป็นความตื่นตัวตื่นใจ ซึ่งเป็นเหตุปลุกให้สำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดี รู้เท่าทันเหตุการณ์อันเกิดขึ้น โดยวัตถุประสงค์หมายความระมัดระวังตัวเป็นสำคัญ ผู้นำที่ชื่อว่าตื่นตัวนั้น ก็คือระมัดระวังตัวให้อยู่ในลักษณะท่าทีอันสมควร ๓ ประการ คือ

๒.๑ ระมัดระวังกิริยา กิริยาคืออาการเคลื่อนไหวของร่างกาย ที่ปรากฏออกมาทางอิริยาบถ ทางอวัยวะ และทางจรรยามรรยาท ซึ่งนับเป็นองค์สำคัญองค์หนึ่งในความระมัดระวัง เพราะเพียงแต่สำเนียงพูด และกิริยาที่แสดงออกมายังเป็นเครื่องให้เขาพิสูจน์รู้เห็นได้ว่า เรามีชาติตระกูลเป็นอย่างไร ดังภาษิตมีอยู่ว่า "สำเนียงบอกภาษา กิริยาบอกตระกูล"

ก. **อิริยาบถ** ได้แก่ ยืน เดิน นั่ง นอน ควรระมัดระวังให้เป็นไปพอดีพองาม ให้ไม่แข็งกระด้างหยาบคายถึงกับขาดความสุภาพ ให้ถูกต้องตามระเบียบวินัยและวัฒนธรรมทุกขณะ ยืน เดิน นั่ง นอน

ข. **อวัยวะ** แม้อวัยวะบางส่วนของร่างกาย ก็ควรระมัดระวัง วางให้ถูกฐานในคราวจำต้องใช้ เช่น ระวังลำตัวให้ตรง อกผายไหล่ผึ่ง ระวังแขนขาให้อยู่ในลักษณะเรียบร้อย รู้จักที่สูงที่ต่ำ ระวังหน้าตาให้อยู่ในลักษณะปกติ

ค. **จรรยามรรยาท** ควรระวังในขณะใช้ในสังคม เว้นกิริยาอันน่ารังเกียจ เช่น จิ้ม ควัก ล้วง แคะ แกะ เกา ร่างกาย เว้นกิริยาที่ก่อความรำคาญแก่ผู้อื่น เช่น กิริยาข้ามกราย อาจเอื้อมในที่ต่ำสูงใช้แต่กิริยาสุภาพ

เอาเป็นว่าการระมัดระวังกิริยานั้น ก็คือตั้งสติคอยระวังอาการเคลื่อนไหวของร่างกายที่ปรากฏออกมาทางอิริยาบถ ทางอวัยวะ และทางจรรยามรรยาท ให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดีงาม **เราจะปลอยภัยที่สุด ถ้ามีสติระวังกิริยาอยู่ทุกขณะที่ใช้ แต่เราจะพลาดท่าเสียที หรือประสบอันตรายร้ายแรงที่สุด ซึ่งถ้าเราประมาท**

๒.๒ **ระมัดระวังวาจา** ในตัวเราแต่ละคนมีสิ่งหนึ่งสำคัญที่สุด ซึ่งโบราณท่านยกให้เป็นเอกสิ่งหนึ่งนั้น นั่นคือปากของเรา ดังมีคำอยู่ว่า **"ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา"** การระมัดระวังวาจานั้น ก็คือระมัดระวังปากในหน้าที่พูด เพราะคำพูดมีทั้งคำเลว และคำสุภาพ ในทางศาสนาได้จัดคำพูดเลวและสุภาพไว้อย่างละ ๔ คือ คำปด คำส่อเสียด คำหยาบ และคำสำรากเพ้อเจ้อ นี่คำเลว คำจริง คำไพเราะอ่อนหวาน คำสมานไมตรี และคำมีประโยชน์ นี่คำสุภาพ

ปากที่พูดคำเลวจัดเป็นปากและมีพิษร้ายเหมือนงูพิษ เพราะผิดธรรมผิดวินัย ผิดกฎหมาย ชวนให้ใช้อาชญา ชักให้จับศัสตราวุธ ยั่วให้หมองหมาง เย้าให้แก่งแย่ง ยุให้ทะเลาะกัน เป็นเสนียดจัญไรแก่ผู้พูด เร่งให้ผู้ฟังเกลียดชังไม่ใยดีรับ ต้องโยนกลับคืนแก่ผู้พูดหมดทุกคำ เป็นทำนองซัดธุลีทวนลม ถ่มน้ำลายรดฟ้า

ส่วนปากที่พูดคำสุภาพจัดเป็นปากดี ปากมีสิริมงคล เพราะชอบธรรมชอบวินัย ชอบกฎหมาย ไม่ชวนให้ใช้อาชญา ไม่พาให้จับศัสตราวุธ ไม่ยั่วให้หมองหมาง ไม่เย้าให้แก่งแย่ง ไม่ยุให้ทะเลาะกัน ชวนให้ผู้ฟังชอบพอรักใคร่พึงใจ ได้รับตอบแต่ด้วยถ้อยคำนิยมสมพร

ปากคืออาวุธวิเศษ เมื่อพูดดีเป็นศรีแก่ตัว พูดชั่วเกิดอัปรีย์จัญไร พูดดีเป็นเงินเป็นทอง พูดไม่ดีเสียเงินเสียทอง คำโบราณจึงมีว่า "พูดปด พูดหยาบคายด่าว่า พูดส่อเสียด พูดสำรากเพ้อเจ้อนั้น นั่นคืออาวุธของไพร่ สำหรับสังหารตัวเองให้พินาศ พูดจริง พูดไพเราะอ่อนหวาน พูดสมานไมตรี พูดมีประโยชน์ นี่คืออาวุธของผู้นำ สำหรับป้องกันตัวให้ปลอดภัย"

ดังนั้น ปากจึงควรอยู่ในความระมัดระวัง เพราะปากที่ระวังให้สงบแล้วย่อมแสดงถึงหัวอันมีสติปัญญาคอยระวังถ้อยคำ รู้จักตั้งต้นแห่งถ้อยคำ และรู้จักจบแห่งถ้อยคำในความพอควร รู้จักเว้นคำเลว พูดแต่คำสุภาพ พูดถูกกาลเทศะ และเลือกแต่คำพูดที่ได้จริงเป็นประโยชน์ เว้นคำพูดที่ไม่ได้จริงแม้ที่ได้จริงแต่ไร้ประโยชน์หรือเป็นประโยชน์แต่ไม่ได้จริง อันคำพูดที่ดีมีคำจริงเป็นตัวอย่างนั้น ย่อมเป็นวัตถุอันล้ำค่า แม้อย่างนั้นก็ควรระมัดระวังในการใช้ โบราณว่า "อยู่คนเดียวให้ระวังความคิด อยู่ท่ามกลางมิตรให้ระวังปาก ความคิดเป็นผู้เป่า แต่คำพูดเป็นผู้เผา" เพราะเมื่อพูดถูกเวลาย่อมสำเร็จประโยชน์ให้คุณแก่ผู้พูดโดยส่วนเดียว ปลอดภัยเมื่อพูดในที่ทั้งปวง แต่บางคราวพูดแล้วเป็นโอฐภัยให้โทษแก่ผู้พูดทุก ๆ คำพูด

๒.๓ **ระมัดระวังความคิด** ความคิดเป็นอาการของใจ โดยปกติของใจ เมื่อใจยังครองร่างของเราอยู่ ย่อมมีการคิดอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่มีสติคอยระมัดระวังแล้ว มักจะคิดไปในทางชั่ว คิดไปตามความต้องการของร่างกาย และคิดไปตามอารมณ์ คิดดีคิดชั่วฟุ้งซ่านเลื่อนลอย คอยแต่หวาดเสียงติ เสียงชม เสียงขู่ เสียงปลอบอยู่ร่ำไป อันจะให้ได้พบทั้งสมบัติและวิบัติ

ใจที่คิดไปเช่นนั้น เดี๋ยวเกิดสุขโสมนัส ต้องลิงโลดเพลิดเพลิน เดี๋ยวเกิดทุกข์โทมนัสต้องสร้อยเศร้าเจ่าจุกทุกข์ร้อน ไม่มีเวลาพอจะให้สงบอยู่ได้ เหมือนน้ำที่กลิ้งอยู่บนใบบัว เหมือนลิงที่ไม่อยู่เฉย และเหมือนปลาที่ถูกจับโยนขึ้นมาบนบก เป็นอันว่า ใจเราที่ควรเป็นวิหารของพระ ถ้าคิดไปทางชั่ว คิดไปตามความต้องการของร่างกายและคิดไปตามอารมณ์แล้ว ก็จะกลายไปเป็นถ้ำของโจร การระมัดระวังความคิดนั้นมีอยู่ ๓ ทาง คือ

ก. **ระมัดระวังความคิดให้ไม่ไปทางชั่ว** คนเรามักจะทำดีบ้างชั่วบ้างปนกันไป ถ้าทำบ่อยครั้งจนเคยในทางใดแล้ว ความคิดก็จะน้อมไปในทางที่เคยนั้น สำหรับความคิดที่เคยชินในทางดีจะนำให้ทำดีได้ง่าย แม้ความคิดที่เคยชินในทางชั่ว ก็จะพาให้ทำชั่วได้ง่าย เมื่อเรา

ตั้งสติคอยหักใจโน้มน้าวความคิดที่เคยชินในทางชั่ว ให้กลับคืนสู่ทางดีจนเคยชินกับความดี รักจะทำดีและทำดีได้ง่ายขึ้น ชื่อว่าระมัดระวังความคิดไม่ให้ไปทางชั่ว

ความคิดที่เคยชินกับความดีแล้วจะเกิดเป็นดีขึ้น แม้การทำการพูดก็จะพลอยดีไปตามกัน บุคคลผู้มีความคิดดีชื่อว่าได้พระไว้เฝ้ารักษา แต่ผู้มีความคิดชั่วชื่อว่าได้มารร้ายไว้คอยทำลายล้างตัวเอง โบราณจึงว่า "ถ้าความคิดน้อมไปในทางดี แม้เราจะยังไม่ทำดี เทวดาก็ตามรักษาเรา ถ้าความคิดน้อมไปในทางชั่ว ถึงเราจะยังไม่ทำชั่ว ท้าวยมบาลก็ตามสะกดรอยเราอยู่ทุกฝีก้าว"

ข. ระมัดระวังความคิดให้ไม่ไปตามความต้องการของร่างกาย อาหาร ผ้านุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยาแก้เจ็บไข้เป็นสิ่งที่ร่างกายต้องการตามธรรมชาติ และเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ร่างกาย แต่ก็ควรระมัดระวังความคิดให้อยู่ในประมาณพอดี อย่าให้ตามความต้องการของร่างกายในทางสุรุ่ยสุร่าย

แม้ของแสลงแก่โรค การละโมบในทางกามารมณ์ การผิดประเวณี สุราเมรัย ฝิ่นและกันชาก็เป็นสิ่งที่ร่างกายต้องการเหมือนกัน แต่เป็นความต้องการที่ผิดธรรมชาตินำมาซึ่งความฉิบหาย ควรระมัดระวังความคิดอย่าให้ตามโดยเด็ดขาด สิ่งที่ร่างกายต้องการผิดธรรมชาติเหล่านี้โดยเฉพาะสุราเมรัยฝิ่นและกัญชา แพทย์ว่าให้โทษแก่ร่างกายและจิตใจมาก

เพราะสุราทำให้โลหิตเสียกำลัง บังคับหัวใจให้เต้นแรง ฉีดโลหิตให้เดินขึ้นเบื้องบนแรง ออกฤทธิ์แก่หัวใจ ออกฤทธิ์แก่กระเพาะอาหารลำไส้ตับไต และออกฤทธิ์แก่สมอง ทำให้มึนเมาไม่ปกติ ปลุกเส้นประสาทให้กำเริบ ทำให้ผู้ดื่มมีอาการหน้าตาแดง

คนดื่มสุราเมรัยมาก มักเป็นโรคกระเพาะอาหารพิการ ตับพิการ ไตเสีย ธาตุพิการ โรคหัวใจบวม เยื่ออ่อนในปากในคอในกระเพาะหรือลำไส้อักเสบ เกิดเนื้องอกเป็นมะเร็งในกระเพาะและลำไส้ โรคหัวใจพิการ โรคหัวใจรั่ว โลหิตแตกในสมอง หรือเกิดฝีร้ายขึ้นที่ตับ

แพทย์ว่า แม้คนที่เป็นบ้า ก็เกิดจากสุราเมรัยมากกว่าเหตุอื่น เพราะสุราเมรัยเป็นเครื่องทำลายเส้นประสาทและมันสมองให้พิการ ทำให้คนกลายเป็นมิใช่ตัวของตัวเอง ทำให้คนจมน้ำตายมากกว่าทะเล ที่ทำให้คนจมน้ำตาย และได้พ่นพิษฆ่าคนมาแล้ว มากกว่ากาฬโรค ทุพภิกขภัย หรือแม้สงครามเสียอีก

ฝิ่นทำให้เส้นประสาทชา ทำใจให้เซื่องซึม มีความคิดเชื่องช้า ผู้ติดแล้วไม่ได้สูบเกิดทุรนทุราย มีใจคอหงุดหงิดคุมสติไม่อยู่ ในที่สุดเกิดโรคลงแดง กันชาทำให้เส้นประสาทพิกลตาลายแลเห็นผิดไปจากจริง หูเขวได้ยินเพี้ยนไปจากจริง สติเฟือนไปจากจริง และออกฤทธิ์แก่สมอง เป็นบ้าบอ สติไม่ดี แพทย์ว่า คนสูบฝิ่นกันชามากนั้นเมื่อตายแล้วผ่าศพตรวจดูมักจะพบอะไรดำ ๆ ฝังอยู่ที่ถุงลมในปอดคล้ายกับขี้ยาที่จับอยู่ในลำกล้อง

คนติดสุราเห็นสุราเป็นยาแก้เมื่อยขบ ทำให้กล้าไม่กระดากอาย หายกลัดกลุ้มชวนให้เพลิดเพลินลืมทุกข์ลืมร้อนได้ จนให้ชื่อสุราว่าบรมสร่างทุกข์ คนติดฝิ่นเห็นฝิ่นเป็นยาดับความทุกข์ ดับความทุรนทุรายได้ ช่วยให้คิด ตรึกตรองปลอดโปร่ง และนอนหลับง่ายแล้วให้ชื่อฝิ่นว่าสุขไสยาสน์ คนติดกัญชาก็เห็นกันชาว่ามีสรรพคุณป้องกันโรคได้บางชนิดให้นอนหลับสบาย และให้ชื่อกันชาว่าเทวราชบรรทม ที่จริง คำว่า **บรมสร่างทุกข์ สุขไสยาสน์ เทวราชบรรทมนั้น ที่ถูกควรเป็นบรมสร้างทุกข์ ทำลายสุขไสยาสน์ ปีศาจบรรทม จึงจะสมกับฤทธิ์ร้ายแรงแห่งของมึนเมาเหล่านี้**

คนผู้ยอมตนลงเป็นเหยื่อแห่งความต้องการของร่างกาย ปล่อยความคิดให้ตามทั้งที่รู้ว่าเป็นความชั่วเสียหาย แต่ไม่อาจต้านทานความต้องการนั้นได้ ต้องกลายเป็นคนเสียคนเกิดโรคภัยถึงแก่เป็นคนพิการ หรือลงเป็นพาลเกเร ทำความชั่วเลวทราม บางคนถูกปลุกปั่นให้รู้สึกต้องการในทางร่างกายมากขึ้น มากจนในที่สุดหัวใจต้องพ่ายแพ้ และได้รับผลร้ายให้เห็นเป็นน่าทุเรศอยู่มากหลาย

เมื่อร่างกายต้องการอะไรที่ใจเห็นว่าไม่ดีไม่งาม มีสติคอยหักห้ามความคิดไว้ไม่ยอมให้โอนอ่อนผ่อนตามความต้องการของร่างกาย ทั้งในทางสุรุ่ยสุร่ายทั้งในทางผิดธรรมชาติเช่นนี้ นี่ชื่อว่าระมัดระวังความคิดให้ไม่ตามความต้องการของร่างกาย

ค. **ระมัดระวังความคิดให้ไม่ไปตามอารมณ์** อารมณ์คือเครื่องล่อให้เสียคนอาจเป็นอำนาจ เป็นทรัพย์ เป็นกามารมณ์ หรือเป็นความสนุกเพลิดเพลินก็ได้ ซึ่งยั่วให้คนกำหนัดยินดีรักใคร่ยุให้ขัดเคืองขุ่นแค้น หลอกให้ลุ่มหลงงมงาย และลวงให้มัวเมาไม่รู้จักสร่างโบราณเรียกอารมณ์นั้นว่ามารที่แปลงตัวเป็นเทพบุตร เทพธิดา มาล่อให้คนลืมตัว เมื่อลืมตัวแล้วชักให้เพลิน เพลินแล้วพาให้หลง หลงแล้วเกิดเป็นเหลิง เหลิงแล้วก็ตกเป็นเหยื่อของมัน และนั่นคือเสียคน เมื่อเรามีสติครองตนคอยควบคุมใจให้มีอิสระเป็นตัวของตัวเองรวบรวมกำลังใจให้เข้มแข็งอยู่เหนืออารมณ์ ไม่ลืมตัวคอยรั้งความคิดไว้ให้ไม่เอนเอียงไปตามอารมณ์นั้น ๆ นี่ชื่อว่าระมัดระวังความคิดให้ไม่ไปตามอารมณ์

การระมัดระวังกิริยา ระมัดระวังวาจา และระมัดระวังความคิด ให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดีงาม เหมือนนกกระต้อยตีวิดระวังไข่ เหมือนจามรีระวังขนหาง เหมือนมารดาระวังบุตรสุดที่รัก และเหมือนคนตาบอดข้างเดียว ระวังนัยน์ตาที่ยังดีอีกข้างหนึ่งไว้เช่นนี้ นี่คือคุณสมบัติของผู้นำที่เป็นผู้ตื่น

๓. **ความเป็นผู้ขยันขันแข็ง** ความมีนิสัยรักงาน มุ่งทำงานที่กะไว้ไม่ทอดธุระ ทำงานที่มาถึงมือโดยมิชักช้า ทำงานตามเวลาโดยไม่ผัดวันประกันพรุ่ง เอาธุระอย่างใจสมัครแบกภาระอย่างขันสู้ ตั้งใจทำจริงอย่างเด็ดเดี่ยว เอาใจจดใจจ่อตรวจตราอยู่โดยรอบคอบประกอบด้วยความพยายามหวังก้าวหน้า ความบากบั่นมุ่งรุดหน้า และความอุตสาหะขึ้นใจใคร่แต่จะทำร่ำไป นี่คือความเป็นผู้ขยันขันแข็ง

คนขยันขันแข็งถือนิสัยรักงานเป็นชีวิตจิตใจ ขยันหมั่นเพียรทำงานในหน้าที่ทุกอย่าง ไม่ทำงานเพื่อดำรงชีพอย่างเดียว แต่ทำงานเพื่อเกียรติยศ ทำงานเพื่องาน ขันสู้กับอุปสรรคที่มาขัดขวางทางดำเนิน มีกำลังเข้มแข็งไม่ยอมท้อถอยหลีกเลี่ยง ยิ้มรับงานยาก งานหนัก งานใหญ่ ไม่ย่อหย่อนกับการทำ ไม่อ่อนแอกับความลำบาก ไม่ท้อถอยกับความยากที่ติดขัด บรรจุจิตใจไว้คิดถึงเฉพาะแต่ความสำเร็จ ความหวัง ความเข้มแข็ง และความกล้าหาญ นำชีวิตไปตามความคิดของตน เมื่อโชคชะตายื่นงานใดให้ ก็พยายามเปลี่ยนแปลงงานนั้น ให้เป็นเงิน เป็นทอง เป็นเกียรติยศ ถือปฏิบัติตามกฎ ๕ ประการ ดังนี้

๓.๑ เริ่มลงมือประกอบกิจ ทำธุระตามหน้าที่ไม่อยู่เปล่า ไม่เป็นคนอ่อนแอมีกำลังใจเข้มแข็ง เห็นใจที่อ่อนแอเป็นกำแพงกั้นความดีทุกวิถีทาง

๓.๒ ปลูกฉันทะลงเป็นหนึ่ง ในเมื่อทำกิจอะไร ทุ่มเทความขยันขันแข็งทั้งหมดลงในกิจนั้นอย่างเดียว ไม่เหลียวซ้ายแลขวาหันเหไปในกิจอื่น ตั้งหน้ามุ่งมั่นเฉพาะแต่จะให้กิจนั้นสำเร็จไป

๓.๓ ตั้งตนไว้เหมือนคนอยากเบียดเข้าไปในประตูอันหมู่คนออแน่น บากบั่นทำงานแหวกช่องฟันฝ่าอุปสรรคเข้าไปให้เต็มแรง

๓.๔ เมื่อพบสิ่งใดว่าเป็นหน้าที่ของตนแล้ว ก็มุ่งมั่นทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ไม่มักง่ายเห็นแต่แก่แล้วเร็ว รีบเร่งประกอบกิจให้ทันกาลทันสมัย

๓.๕ ประพฤติยั่งยืนในกิจที่ประกอบ ไม่จืดจางเร็ว เพียรประกอบไปโดยลำดับและให้แม่นยำอยู่ในกิจที่ทำ ระวังให้ไม่คลาดเคลื่อน คือทำอะไรให้ได้จริง

คนขยันขันแข็งย่อมถือปฏิบัติตามกฎนี้อย่างเคร่งครัด เห็นงานยากงานหนักงานใหญ่เป็นเกียรติ เห็นงานง่ายงานเบาและงานเล็กน้อยไม่พอมือ เอางานทั้งยากง่ายหนักเบา และใหญ่น้อย ทำงานโดยถือเป็นหน้าที่อันตนต้องทำ นับถืองานเสมือนหนึ่งพระเจ้า นับถือเงินและเกียรติเสมือนหนึ่งลูกของพระเจ้า เพราะเงินและเกียรติเป็นผลผลิตออกมาจากงาน

สำหรับผู้นำมาจารึกนิสัยรักงาน นิสัยพยายาม นิสัยบากบั่น และนิสัยอุตสาหะ ลงในข้อลำสมอง มือ เท้า และเส้นเอ็นของตนทั่วไป ทำอะไรตั้งใจทำจริง ทำให้สม่ำเสมอ มุ่งกิจที่ทำเป็นศูนย์กลาง และเอาใจใส่จดจ่ออยู่ในกิจนั้น ประดุจเข็มทิศที่ชี้ไปทางทิศเหนือเสมอ ตั้งใจเพียรคิดเพียรทำ เพียรเคลื่อนไหว ให้จริงทุกสถาน ดำเนินงานโดยทำนองรากไม้งัดภูเขา ไม่เคยบ่นว่างานยากงานหนักหรืองานใหญ่ เห็นการทำงานเป็นเครื่องร่าเริงบันเทิงใจ สามารถทำกิจการเล็กใหญ่ง่ายยากหนักเบาให้สำเร็จไปได้เช่นนี้ นี่คือผู้นำที่ขยันขันแข็ง

๔. **ความเป็นผู้เผื่อแผ่** ความเป็นผู้มีนิสัยแจกแบ่งให้ปันหรือเจือจานแก่ผู้อื่นด้วยอัธยาศัยโอบอ้อมอารี คิดทำพูดให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่เห็นแต่แก่ได้หรือเห็นแต่แก่ตนฝ่ายเดียว แต่คิดดีทำดีพูดดีเผื่อแผ่วิชาการ กิริยาสุภาพ วาจาสุภาพ และใจสุภาพ ออกไปให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ชื่อว่าความเป็นผู้เผื่อแผ่

ความจริงมีอยู่ว่า **“ผู้ที่ยอมสละประโยชน์ตนแล้ว พยายามทำพูดคิดให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่นนั้น นั่นคือคนที่เป็นเทวดา ผู้ที่เห็นว่าไม่เสียประโชน์ตน จึงยอมทำพูดคิดให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น นั่นคือ คนที่เป็นคน ผู้ที่ทำพูดคิดผลาญประโยชน์คนอื่นเพื่อประโยชน์ตน นี่คือคนที่เป็นเปรต และผู้ที่ทำพูดคิดผลาญประโยชน์คนอื่น โดยไม่มีผลดีแก่ตนเลย นี่คือคนที่เป็นสัตว์”**

ผู้นำที่ดีในโลกนี้ คือผู้นำที่มีอัธยาศัยเผื่อแผ่ ทำพูดคิดให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่นปฏิบัติต่อเขา เช่นเดียวกับตนต้องการให้เขาปฏิบัติต่อตน ให้แก่เขาในสิ่งที่ตนอยากให้เขาให้แก่ตน เห็นแก่ส่วนเขาเท่ากับเห็นแก่ส่วนตน ถือว่าอัธยาศัยเผื่อแผ่เป็นศิลปะแห่งการปฏิบัติต่อคนอื่น ซึ่งเป็นหนทางอันกว้างใหญ่ที่จะนำหัวหน้าไปสู่ความพอใจของผู้น้อย

แท้จริง อัธยาศัยเผื่อแผ่เพียงแจกแบ่งให้ปันสิ่งของเล็กน้อย หรือให้คำพูดน่าชื่นใจเพียงคำสองคำนั้น ย่อมเป็นอาหารใจแก่ผู้น้อย ช่วยปลอบให้เขาหายเหนื่อยอ่อนเพลียในงานประจำวันได้ ประดุจพันเฟืองของเครื่องจักร ได้รับการหยอดน้ำมันให้เดินได้สะดวก นับเป็นเครื่องหมายของความสูงส่งแสดงออกมาว่าผู้เผื่อแผ่เป็นผู้นำที่เขาควรบูชา และเป็นตัวอย่างอันดีเลิศ

ผู้นำที่เป็นคนใจแคบถึงกับไม่อยากจะช่วยให้ผู้น้อยมีความสุขเพียงเล็กน้อยเป็นคนเห็นแก่ตัวจัด คิดถึงแต่ตัวของตัวเอง ทำเพื่อตัวของตัวเอง พูดถึงแต่ตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นคนที่น่าเบื่อหน่ายแก่คนอื่น น่าเบื่อหน่ายในความหลงงมงายอยู่กับตัวและมัวเมาอยู่กับความรู้สึกเป็นคนสำคัญของตนเอง ถ้าเมื่อใดความเห็นแก่ประโยชน์ตนเข้าครอบงำแล้ว เมื่อนั้นขวาจะกลับเป็นซ้าย แม้ซ้ายก็จะกลายเป็นขวา เหมือนเงาในกระจกคันฉ่อง ซึ่งเป็นช่องทางมาแห่งทรโทษ ผู้นำที่ใจแคบเช่นนี้ จะไม่ได้พบความสุขจากการดำรงชีวิต และอาจอยู่ในห้วงทุกข์ตลอดกาลก็เป็นได้

ดังนั้น ถ้าผู้นำในหน้าที่ต่าง ๆ ประสงค์จะให้เกิดความเกษมสุขในระยะชีวิตอันสั้นแล้ว จึงควรทำในสิ่งที่มิได้เกิดประโยชน์แก่ตนฝ่ายเดียว แต่ให้เกิดประโยชน์แก่คนอื่นด้วย เพราะสิ่งใดเป็นประโยชน์ตน สิ่งนั้นย่อมเป็นประโยชน์คนอื่นด้วย แม้ความเกษมสุขของตน ก็เกิดมาจากความเกษมสุขของคนอื่น

๕. ความเป็นผู้เอ็นดู หมายความมีใจรักใคร่ปรานีสงสาร ซึ่งได้แก่เมตตา กรุณา ความมีอัธยาศัยหวังดีอารีอารอบ ตั้งใจผูกไมตรีจิตมิตรภาพกับคนอื่น จัดเป็นเมตตา ความมีอัธยาศัยหวังช่วยเหลือทนดูดายอยู่ไม่ได้ ในเมื่อคนอื่นได้รับทุกข์ร้อนต้องเข้าช่วยเหลือตามกำลัง จัดเป็นกรุณา เมตตากรุณานี้แลคือความเอ็นดู ซึ่งทำให้คนทั่วโลกเกี่ยวดองกันหมด

ถ้าแต่ละคนมีความเอ็นดูกัน แม้แสดงความเอื้อเฟื้อผูกพันกันด้วยความรักนิดหน่อย หรือแสดงกรุณาเพียงแต่เล็กน้อย ก็จะก่อให้เกิดความเอิบอิ่มใจ ทำให้โลกนี้เป็นสุขคล้ายสวรรค์ จริงแน่นอน เมื่อทุกคนมีความเอ็นดูเป็นนิสัยแล้ว จะลืมทุกข์ของตนด้วยการสร้างสุขให้แก่คนอื่น ถือการทำความดีแก่คนอื่นเป็นการได้รับสิ่งตอบแทนด้วยสิ่งที่ดี ซึ่งมีสุขที่สุดในทางจิตใจ ดุจได้อยู่ในเมืองสวรรค์

มีสุภาษิตโบราณอยู่บทหนึ่งว่า "สระน้ำ ลำยอ กอไผ่ นี่คือคุณสมบัติของพ่อเมือง" ผู้ปกครองทำตนให้เป็นสระน้ำ คือประพฤติเป็นคนสุขุมชุ่มเย็น แสดงออกซึ่งลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส มีนัยน์ตาชื่นบานหรรษา แลดูผู้คนทั่วไปด้วยอัธยาศัยไมตรี มีกิริยาสุภาพอ่อนละมุนละไม เจรจาไพเราะอ่อนหวาน เป็นที่มาชื่นบานสราญรมย์ของคนทั่วไป เหมือนสระน้ำที่มีน้ำใสเย็นสะอาด ย่อมเป็นที่มารวมลงดื่มและอาบให้เย็นชื่นรื่นรมย์ของปวงประชา เมื่อผู้น้อยทำงานดีและประพฤติดี ก็ใช้ลำยอคือชมเชย สรรเสริญเยินยอส่งเสริม เมื่อเขาทำชั่วเสียหาย ก็ใช้กอไผ่คือขู่ขนาบให้เขารู้สึกตัวละนิสัยชั่วเข้าหานิสัยดี เมื่อเป็น

ผู้นำในครอบครัวเล็ก ให้คนในครอบครัวเล็กนั้นเคารพรักใคร่ แม้เมื่อเป็นผู้นำในครอบครัวใหญ่ ก็ให้คนในครอบครัวใหญ่เคารพรักใคร่เช่นนี้ นี่คือผู้นำที่มีความเอ็นดู

๖. **ความเป็นผู้หมั่นตรวจตรา** ความเป็นผู้หมั่นสอดส่องดูแลสุขทุกข์ กิจการ ความประพฤติ ความเสื่อม ความเจริญของหมู่คณะและของตนเอง เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุข ปรับปรุงกิจการและความประพฤติ กำจัดความเสื่อม ส่งเสริมความเจริญให้ก้าวหน้าชื่อว่าความเป็นผู้หมั่นตรวจตรา ซึ่งมีลักษณะอยู่ ๓ ประการ คือ

๖.๑ ดูแล คือเอาใจใส่ไต่ถามถึงสุขทุกข์ กิจการ ความประพฤติ ความเสื่อม ความเจริญของผู้น้อย แสดงความยินดีเมื่อเขามีสุข ช่วยบำบัดปัดเป่าเมื่อเขามีทุกข์ ช่วยปรับปรุงกิจการและความประพฤติส่วนที่เสื่อมเสียหาย ช่วยส่งเสริมส่วนดีที่เจริญเรียบร้อยเป็นการให้กำลังใจ ให้ความหวัง และให้ความตั้งใจแก่เขา ไม่ปล่อยปละละเลย

คนทุกคนต่างเอาใจใส่เฉพาะตัวเอง แต่เขาจะเอาใจใส่ต่อผู้ใด ก็ต่อเมื่อผู้นั้นได้เอาใจใส่ต่อเขาแล้ว นี่คือหลักความจริง หากท่านเป็นผู้นำพยายามแต่จะให้ตัวเองเป็นที่ชอบใจแก่ผู้น้อย และพยายามให้เขาเอาใจใส่ต่อท่านแล้ว ก็จะไม่ได้พบผู้น้อยสักกี่คนนัก ที่จะมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อท่าน **เพราะผู้น้อยที่ดีนั้น ได้ถูกสร้างขึ้นจากการที่ท่านทำให้เขาเป็นที่ชอบใจแก่ท่าน โดยท่านได้เอาใจใส่เขา พร้อมทั้งซื่อสัตย์สุจริตต่อเขามาก่อนแล้ว**

เมื่อผู้นำละเว้นการเอาใจใส่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน แม้เพียงแต่จะดำรงชีวิตอยู่โดยปราศจากความราบรื่น แต่จะเป็นผู้ห่างไกลจากความก้าวหน้า และจากความเจริญรุ่งเรืองในประการทั้งปวง เมื่อดังนี้ ถ้าผู้นำต้องการให้ผู้น้อยชอบพอรักใคร่ จึงควรเอาใจใส่ต่อเขาอย่างบริสุทธิ์ใจ

๖.๒ สำรวจตัวเอง คือการเรียนให้รู้จักตัวเอง โบราณว่า “หนวดแมวเป็นมัคคุเทศก์ของแมว การสำรวจตัวเอง เป็นทางดำเนินอันเจริญของตน ผู้ที่รู้ความลึกของทะเลก็คือทะเลเอง ผู้ที่รู้ความกว้างของฟ้าก็คือฟ้าเอง แม้ผู้ที่รู้ความดีความชั่วในตัวได้ ก็คือตัวของตัวเอง” ดังนั้น จุดของการสำรวจตัวเอง จึงอยู่ที่การทำการพูดและการคิดของตนเอง ทั้งในด้านการงาน การศึกษา การประพฤติ อารมณ์นึกคิด ตลอดถึงความชำนาญและสมรรถภาพ

การสำรวจตัวเองโดยนัยนี้ จะนำให้เรารู้จักตัวเอง รู้จักฐานะของตัวดีขึ้น และรู้ผิดรู้ชอบปฏิบัติตนให้สมควรพอเหมาะพอดี สามารถหยั่งเห็นข้อบกพร่อง ข้อเต็มบริบูรณ์ ข้อพิรุธ และข้อบริสุทธิ์ของตนได้ในด้านนั้น ๆ เมื่อเรารู้ผิดในขณะทำผิด ไม่ทำผิดซ้ำอีก แก้

ความผิดนั้นได้ด้วยไม่ทำความผิดเก่า ไม่เพิ่มความผิดใหม่ คอยระวังความผิดของตนยิ่งกว่าของคนอื่นแล้ว ก็จะรักษาฐานะสูงของตนไว้ให้ไม่ตกต่ำ และจะพยุงฐานะต่ำของตนให้สูงขึ้นโดยลำดับ ผู้นำมาสำรวจตัวเองในเหตุเหล่านี้แล้ว จะพ้นจากข้อบกพร่องและข้อพิรุธทั้งปวง จะไม่ต้องเกิดความถึงกับทะเลาะเบาะแว้งกัน หรือต้องโทษทุกข์เสื่อมเสียล่มจมเลย

แต่บางคนไม่ชอบสำรวจตัวเอง ชอบสำรวจแต่คนอื่นว่า มีความผิดพลาดบกพร่องอะไรบ้าง แล้วก็ถือเอาเป็นเรื่องสำคัญ ประหนึ่งว่าเป็นเรื่องของตัวเอง เมื่อความผิดพลาดบกพร่องหรือความไม่ดีเกิดขึ้นในที่ไหน เขายิ่งเห็นเป็นเรื่องสนุกสนานถือเป็นอาหารของปากของใจ ต้องกล่าวโทษนินทาว่าร้ายทับถมไปเลย แต่ส่วนของตนเอง เขาไม่สนใจทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นเสียเลย

๖.๓ อ่านนิสัยผู้น้อย หากจะมีเคล็ดลับอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งเสริมให้เราไปสู่ความสำเร็จแล้ว เคล็ดลับอย่างหนึ่งนั้น ก็คือ สามารถอ่านนิสัยคนที่เกี่ยวข้องกันได้ ให้เข้าใจในแง่คิดเห็นของเขา และสามารถมองสิ่งต่าง ๆ ในมุมของเขาได้ดีเท่า ๆ กับมุมของตนเอง ผู้นำมีหน้าที่จัดงานให้ผู้น้อยทำ จำต้องรู้จักอ่านนิสัยผู้น้อย เพื่อเลือกเขาให้เหมาะแก่งาน ถ้าอ่านเขาไม่เป็นก็จะเลือกไม่ถูก

ในโลกนี้มีคนทำงานอยู่ ๓ พวก คือพวกที่รู้จักใช้ตัวเองทั้งคนอื่น พวกที่รู้จักใช้แต่ตัวเอง ไม่รู้จักใช้คนอื่น และพวกที่ไม่รู้จักใช้ทั้งตัวเองทั้งคนอื่น เมื่อผู้นำอ่านนิสัยของคนทำงานทั้งนี้ออกแล้ว อาจจัดงานให้เขาทำถูกกับนิสัย หรือตามที่เขาถนัดและชอบ

การรู้จักอ่านนิสัยผู้น้อยนั้น ก็คืออ่านธรรมชาติของเขาออกแจ่มชัดว่า เขาต้องการอะไร งานชนิดไหนที่เขาถนัดและถูกนิสัย ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำทุก ๆ อิริยาบถ ทุก ๆ พยางค์ที่พูดออกมาล้วนแต่แสดงถึงนิสัยใจคอของเขาทั้งสิ้น

ผู้หมั่นดูแลผู้น้อย สำรวจตัวเอง และอ่านนิสัยของเขาออก สามารถเปลี่ยนตัวเองให้เป็นตัวของเขา และสามารถปลุกความรู้สึกของเขาให้เกิดต้องการในสิ่งที่เขาต้องการได้นั้น นั่นคือผู้นำที่หมั่นตรวจตรา ซึ่งโลกทั้งโลกจะอยู่ข้างเขา และอนาคตของเขาจะต้องก้าวหน้า

ประมวลความว่า เมื่อผู้นำเป็นนักสู้ เป็นผู้ตื่นตัว ขยันขันแข็ง เผื่อแผ่ เอ็นดู และหมั่นตรวจตราแล้ว ชื่อว่าพรั่งพร้อมด้วยคุณสมบัติของผู้นำ ๖ ประการ จัดเป็นผู้นำที่นั่งอยู่ใน

หัวใจของผู้น้อย สามารถปกครองผู้น้อยให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม เป็นกำลังเชิดชูชาติ คุ้มครองศาสนา และรักษาเกียรติประเทศให้สถิตเสถียรมั่นคงอยู่คู่ฟ้าและดินได้โดยแท้

สุดท้ายแห่งโอวาทนี้ ขออำนวยพรด้วยอานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย และอัธยาศัยอันเป็นบุญของท่านผู้มีเกียรติและคณะครูชายหญิงทั้งหลาย พร้อมทั้งบุญกุศลที่อาตมภาพได้สั่งสมมาตั้งแต่วันรู้เดียงสาจนบัดนี้ จงมารวมกันเป็นบุญฤทธิ์ ประสิทธิ์ประสาทให้แต่ละท่านเป็นผู้นิรทุกข์ นิรโศก นิรโรค นิรภัย ได้ประสบแต่สุขเกษมศานต์ ชื่นบานสราญรมย์ สมประสงค์จำนงหมายทุกประการ

พระพุทธศาสนภาษิต

และ

กรรม

พระครูปลัดธรรมานุวัตร (สุกฤษณ์ จันทนา)
วัดวรจรรยาวาส
รวบรวม

ยสฺมึ ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺฑิตชาติโย
สีลวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สญฺญเต พฺรหฺมจาริโน
ยา ตตฺถ เทวตา อาสุํ ตาสํ ทกฺขิณมาทิเส
ตา ปูชิตา ปูชยนฺติ มานิตา มานยนฺติ นํ
ตโต นํ อนุกมฺปนฺติ มาตา ปุตฺตํว โอรสํ
เทวตานุกมฺปิโต โปโส สทา ภทฺรานิ ปสฺสติ ฯ

บุคคลผู้เป็นบัณฑิตย่อมอยู่ในบ้านใด พึงอาราธนาท่านผู้มีศีลสำรวมแล้ว ประพฤติพรหมจรรย์มาฉันในบ้านนั้น ควรอุทิศทักษิณาทานให้แก่เทวดาทั้งหลาย ผู้สถิตอยู่ในที่นั้น ๆ ด้วย เทวดาเหล่านั้นครั้นได้รับการนับถือ บูชาจากท่านผู้เป็นบัณฑิตนั้นแล้ว แต่นั้นไปย่อมอนุเคราะห์ท่านผู้เป็นบัณฑิตนั้นเหมือนมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เป็นโอรสของตนฉะนั้น ผู้เป็นบัณฑิตย่อมจะประสบพบเห็นแต่ความเจริญทุกเมื่อ ฯ

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร
มารดา บิดา ท่านว่าเป็นพรหมของบุตร

ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
มารดา บิดา ท่านว่าเป็นบุรพาจารย์ของบุตร

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ
มารดาบิดา เป็นผู้ควรคำนับของบุตร

สพฺพรตึ ธมฺมรติ ชินาติ
ความยินดีในธรรม ย่อมดีกว่าความยินดีในสิ่งอื่น ๆ

สพฺพรสํ ธมฺมรโส ชินาติ
รสอันใดแล ที่จะอร่อยล้ำรสพระธรรมไปนั้นหามิได้

ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำสุขมาให้

สพฺเพสํ สหิโต โหติ สทฺธมฺเม สุปติฏฺฐิโต
ผู้ตั้งมั่นในสัทธรรม เป็นผู้เกื้อกูลแก่คนทั้งปวง

ธมฺมปีติ สุขํ เสติ
ผู้มีปีติในธรรม อยู่เป็นสุข

ธมฺมจารี สุขํ เสติ
ผู้ประพฤติธรรม อยู่เป็นสุข

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ
ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺมจารี
ผู้ประพฤติธรรม ไม่ไปสู่ทุคติ

ธมฺเม ฐิตา เย นกโรนฺติ ปาปกํ
ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่ทำบาป

โยจ ปุตฺตานมสฺสโว
บรรดาบุตรทั้งหลาย บุตรผู้เชื่อฟังเป็นผู้ประเสริฐ

ผาตึ กยิรา อวิเหฐยํ ปรํ
ควรทำแต่ความเจริญ อย่าเบียดเบียนเขา

คุณวา จาตฺตโน คุณํ
ผู้มีความดี จงรักษาความดีของตนไว้

ปุญฺญํ สุขํ ชีวิตสํขยมฺหิ
บุญนำสุขมาให้ในเวลาสิ้นชีวิต

สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย
ความสั่งสมขึ้นซึ่งบุญ นำสุขมาให้

น มิยฺยมานํ ธนมนฺเวติ กิญฺจิ
ทรัพย์สักนิดก็ติดตามคนตายไปไม่ได้

สุขา สํฆสฺส สามคฺคี
ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข

โมกฺโข กลฺยาณิยา สาธุ
เปล่งวาจางาม ยังประโยชน์ให้สำเร็จ

ปูชโก ลภเต ปูชํ
ผู้บูชาย่อมได้รับบูชา

วนฺทโก ปฏิวนฺทนํ
ผู้ไหว้ ย่อมได้รับไหว้

อสาธุํ สาธุนา ชิเน
พึงชนะคนไม่ดี ด้วยความดี

รกฺเขยฺย อตฺตโน สาธุํ ลวณํ โลณตํ ยถา
พึงรักษาความดีของตนไว้ ดังเกลือรักษาความเค็ม

อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย
ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า

อตฺตนา โจทยตฺตานํ
จงเตือนตน ด้วยตนเอง

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ
จิตที่ฝึกแล้วนำสุขมาให้

ธมฺมํ จเร สุจริตํ
พึงประพฤติธรรม ให้สุจริต

วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส
ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์

ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ โมหา
คนเป็นอันมาก ทำบาปกรรม เพราะความหลง

โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ
ฆ่าความโกรธได้แล้ว ย่อมเป็นสุข

กุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ
คนโกรธ ย่อมไม่เห็นธรรม

สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ
ความบริสุทธิ์ หรือไม่บริสุทธิ์ รู้เฉพาะตน

นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา
ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายแห่งคนดี

ปาปานํ อกรณํ สุขํ
การไม่ทำบาป นำสุขมาให้

กรรม

บรรพชิต คฤหัสถ์ ควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักได้รับผลของกรรมนั้น

หว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมดีก็ได้ผลดี ทำกรรมชั่วก็ได้ผลชั่ว

คนชั่วยังเห็นเป็นดีอยู่ ตราบเวลาที่ความชั่วยังไม่ให้ผล เมื่อใดความชั่วให้ผล เมื่อนั้นคนชั่วย่อมเห็นความชั่ว คนดียังเห็นเป็นชั่วอยู่ตราบเวลาที่ความดียังไม่ให้ผล เมื่อใดความดีให้ผล เมื่อนั้นคนดีย่อมเห็นความดี

ทำบาปด้วยตนก็เศร้าหมองด้วยตน ไม่ทำบาปด้วยตนก็บริสุทธิ์ด้วยตน

ผู้มีปัญญาทราม ย่อมเดือดร้อน เพราะการกระทำของตน ดุจถูกไฟเผาฉะนั้น

คนพาลย่อมสำคัญความชั่วว่ามีรสหวาน ตราบเวลาที่ความชั่วยังไม่ให้ผล เมื่อใดความชั่วให้ผล เมื่อนั้นเขาย่อมเข้าถึงความทุกข์

ถ้าท่านกลัวทุกข์ ไม่รักทุกข์ ก็อย่าทำกรรมชั่วทั้งในที่ลับที่และแจ้ง ถ้าท่านจักทำหรือทำอยู่ซึ่งกรรมชั่ว ความพ้นจากทุกข์จะไม่มีแก่ท่าน ผู้แม้โลดหนีไปอยู่

หลักเรื่องของกรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในทางพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้คนเว้นจากความชั่ว ประพฤติความดี ให้รู้จักควบคุมความประพฤติของตน พิจารณาดูว่า ความเจริญรุ่งเรือง หรือความเสื่อมทรามแห่งชีวิตอยู่ที่กรรม คือการกระทำของตน แล้วจะได้เว้นกรรมชั่ว ทำแต่กรรมที่ดี คนที่เกิดมาไม่เหมือนกัน บางคนเกิดในตระกูลมั่งมีผาสุก บางคนเกิดในตระกูลยากจนค่นแค้น บางคนโง่ บางคนฉลาด บางคนมีโรคมาก บางคนมีโรคน้อย ทั้งนี้ก็เพราะผลแห่งกรรมที่ทำไว้ในปางก่อนไม่เหมือนกัน ผลแห่งกรรมที่แล้วมาเราแก้ไม่ได้ แต่เราควบคุมผลแห่งกรรมใหม่ได้ ให้เกิดขึ้นตามต้องการได้ด้วยเลือกทำแต่กรรมดี การทำกรรมดีเพิ่มเติมไว้เสมอนั้น อาจช่วยตัดรอนผลของกรรมเก่าให้เพลาลง เช่น เกิดมาในตระกูลยากจน แต่พากเพียรเล่าเรียนศึกษาทำความดี ก็อาจช่วยส่งฐานะให้สูงขึ้นเพราะความดีที่ทำใหม่ได้ และจะไม่เป็นเวรกรรมติดไปในชาติปางก่อนด้วย

การให้ผลของกรรมก็มีต่าง ๆ กัน บางอย่างเร็วทันตาเห็น บางอย่างช้า บางอย่างช้ามาก เหมือนพืช หรือผลไม้ปลูกพร้อม ๆ กัน ให้ผลช้าบ้าง เร็วบ้าง เพราะเหตุที่กรรมให้ผลเร็วบ้างช้าบ้างนี้ บางคนจึงเข้าใจผิดว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว พระพุทธเจ้าท่านจึงกล่าวไว้แล้วว่า "คนย่อมสำคัญผิดตราบเวลาที่กรรมนั้น ๆ ยังไม่ให้ผล" เหล็กเผาไฟจนแดงแล้วเอาน้ำรด แต่เอามือจับก็ยังคงร้อนอยู่ เพราะผลของความร้อนยังเหลืออยู่ จะโทษว่า น้ำไม่ให้ผลคือความเย็นแก่เหล็กไม่ได้ มะม่วงผลเดียวถ้านำไปปลูกอาจให้ผลเป็นมะม่วงตั้งพันตั้งหมื่นฉันใด กรรมดี กรรมชั่ว ที่ทำไว้เต็มที่ทั้งโดยเจตนาทั้งโดยความพยายามก็ให้ผลฉันนั้น ทางพระพุทธศาสนาสอนทางสายกลาง ถือเจตนาเป็นสำคัญ จึงตรัสว่า **"เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ"** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม ดังนี้

อนึ่ง ในจูฬกัมมวิภังคสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลย่อมเป็นผู้ :—

๑. มีอายุน้อย เพราะฆ่าสัตว์ มีอายุยืนเพราะไม่ฆ่าสัตว์
๒. มีโรคน้อย เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์ มีโรคมากเพราะเบียดเบียนสัตว์
๓. มีผิวพรรณทราม เพราะมักโกรธแค้นพยาบาท มีผิวพรรณดีเพราะไม่มักโกรธแค้นพยาบาท
๔. มียศศักดิ์ต่ำเพราะมักริษยา มียศศักดิ์สูง เพราะไม่มักริษยา
๕. มีโภคทรัพย์น้อยเพราะไม่เอื้อเฟื้อเจือจาน มีโภคทรัพย์มาก เพราะรู้จักเอื้อเฟื้อเจือจาน
๖. เกิดในตระกูลต่ำ เพราะกระด้างถือตัวไม่รู้จักอ่อนน้อม เกิดในตระกูลสูง เพราะไม่กระด้าง ไม่ถือตัว รู้จักอ่อนน้อม
๗. มีปัญญาทราม เพราะไม่ไต่ถาม หรือแสวงหาความรู้ มีปัญญามากเพราะรู้จักไต่ถามและแสวงหาความรู้

ตามหลักนี้เป็นอันชี้จริยาที่ดีงามไว้สำหรับผู้มุ่งผลดีจะพึงประพฤติปฏิบัติ แต่อาจมีบางคนผู้ใจร้อน ประพฤตินิดหน่อยจะให้ได้ผลทันใจหรืออ้างเหตุแย้งต่าง ๆ ก็พึงคิดหาเหตุผลในเรื่องผลของกรรมเก่าที่ค้างมาบ้าง ในชาตินี้ผู้เบียดเบียนสัตว์อาจไม่ขี้โรค เพราะผลแห่งความดีในชาติก่อนยังสนองอยู่ แต่ก็จะประสบความเป็นคนขี้โรคในชาติต่อไป หรือว่าในชาตินี้ผู้เว้นจากเบียดเบียนสัตว์แต่ยังขี้โรคก็เพราะผลแห่งความชั่วในชาติก่อนยังสนองอยู่ แต่ก็จะประสบความเป็นผู้มีโรคน้อยในชาติต่อไป

ความไม่เบียดเบียน คือความสำรวมในสัตว์ทั้งหลายเป็นสุขในโลก

สัตว์ทั้งปวงย่อมสะดุ้งต่ออาญา ย่อมกลัวต่อความตาย บุคคลทำตนให้เป็นเครื่องเปรียบเทียบแล้ว ไม่พึงฆ่า ไม่พึงใช้ให้ผู้อื่นฆ่า

บุคคลเอาใจตรวจดูทั่วทุกทิศแล้ว ไม่ได้พบใครซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนเองในที่ไหน ๆ ผู้อื่นทั้งหลาย ก็มีตนเป็นที่รักยิ่งฉันเดียวกันฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น

ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ ละความชนะความแพ้เสียได้ย่อมสงบระงับ นอนเป็นสุข

ผู้อื่นมีเวรกัน เราไม่มีเวร ย่อมอยู่เป็นสุขจริงหนอ เวรไม่เคยระงับด้วยการจองเวรในกาลไหน ๆ เลย เวรระงับด้วยการไม่จองเวรต่างหาก

พึงแผ่ไมตรีจิตไปในหมู่สัตว์ว่า ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้มีความสุข มีความเกษม มีตนถึงความสุขเกิด สัตว์มีชีวิตเหล่าใดเหล่าหนึ่งยังเป็นผู้สะดุ้ง หรือเป็นผู้มั่นคง ไม่มีเหลือ ยาวใหญ่ ปานกลาง ผอมหรืออ้วนที่แลเห็น หรือมิได้แลเห็น อยู่ไกลหรือใกล้ ที่เกิดแล้ว หรือแสวงความเกิด ขอสัตว์ทั้งปวงนั้นจงเป็นผู้มีตนถึงความสุขเกิด สัตว์อื่นอย่าพึงข่มเหงสัตว์อื่น อย่าพึงดูหมิ่นอะไร ๆ กันในที่ใด ๆ เลย ไม่ควรปรารถนาทุกข์แก่กันและกัน เพราะความเคืองแค้นหรือขัดใจ มารดาถนอมลูกคนเดียวผู้เกิดจากตนเสมอด้วยชีวิตฉันใด พึงเจริญเมตตาอันเป็นไปในใจไม่มีประมาณในสัตว์ทั้งปวงแม้ฉันนั้น บุคคลพึงเจริญเมตตา อันเป็นไปในใจไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง เป็นธรรมอันไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ผู้เจริญเมตตาจิตนั้น ยืน เดิน นั่ง นอนก็ตาม พึงตั้งสตินั้นไว้ตลอดเวลาที่ตื่นอยู่ บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวกิริยาอันนี้ว่าเป็นพรหมวิหาร (ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม) ในศาสนานี้

"ประตูสวรรค์ – บันไดทอง"

"ที่พึ่ง"

"มรดกจากบรรพชน"

"ทาน"

"ชั่วอิงดี"

"เคารพท่าน"

"ทำบุญให้สบาย"

จากหนังสือ แสงธรรม

ของ มูลนิธิส่งเสริมกิจการศาสนา และมนุษยธรรม (ก.ศ.ม.)

"ประตูสวรรค์–บันไดทอง"

ทุกศาสนาสอนเหมือนกันว่า พ่อแม่คือ "ประตูสวรรค์ หรือบันไดทองของลูก" โดยอธิบายว่า ลูกคนใดปฏิบัติชอบต่อพ่อแม่ของตน จะได้รับความสุขความเจริญตลอดไป และได้ย้ำไว้อีกเช่นกันในทุกศาสนาว่า "พ่อแม่เป็นขุมนรกสำหรับลูกที่ปฏิบัติผิดและละเมิดล่วงเกินต่อท่าน"

พ่อแม่เป็นเทวดา เป็นพรหม เป็นบุรพาจารย์ และเป็นอะไรที่ดี ๆ ที่ประเสริฐอีกหลายอย่างแก่ลูก ชีวิตลูกทุกคนตั้งต้นมาจากพ่อแม่ ขาดพ่อแม่แล้วย่อมไม่ได้กำเนิดเป็นคนแน่นอน พระคุณของท่านจึงอยู่เหนือสิ่งประเสริฐทั้งสิ้นในโลก จนไม่มีผู้ใดจะสามารถคำนวณนับพระคุณ และพรรณนาพระคุณของท่านให้สุดสิ้นได้

พ่อ แม่ เป็นบุคคลที่สมควรได้รับความเคารพ นับถือเทิดทูนจากลูก ลูกไม่ควรละเมิดล่วงเกินท่านแม้เพียงน้ำใจ ผู้สำนึกในพระคุณด้วยมีกตัญญู และปฏิการะตอบแทนพระคุณพ่อแม่ด้วยมีกตเวทีประจำใจ ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็นคนดี โลกยกย่องคนกตัญญูกตเวทีเท่านั้น มิได้สรรเสริญผู้ขาดคุณธรรมทั้งสองนี้เลย

เริ่มตั้งต้นเดินทางกันใหม่ ด้วยการเปิดประตูสวรรค์ก้าวขึ้นสู่บันไดทองที่รอรับเราอยู่เบื้องหน้าโดยกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ของตน และรีบปิดทางไปสู่ขุมนรกให้มิดชิด โดยไม่ประพฤติเป็นลูกที่เลว ไร้กตัญญู ไร้กตเวที และไม่ละเมิดล่วงเกินน้ำใจพ่อแม่ตน

ส.ก.

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ
บิดา มารดา เป็นผู้ควรคำนับของบุตร

"ที่พึ่ง"

ที่พึ่งของคนมีอยู่ ๒ อย่าง คือที่พึ่งภายนอกอย่างหนึ่ง ที่พึ่งภายในอย่างหนึ่ง

ที่พึ่งภายนอก ได้แก่มีคนเป็นที่พึ่ง เช่น พึ่งบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง พวกพ้อง เพื่อนฝูง เป็นต้น ส่วนที่พึ่งภายใน ได้แก่มีธรรมเป็นที่พึ่ง คือมีคุณความดีในตนจนเป็นที่พึ่งของตนได้ เช่นมีความประพฤติดี ความรู้ดี ความเพียรดี ความรู้จักประมาณตนในการดำรงชีวิต เป็นต้น

ที่พึ่งทั้งสองอย่างนี้ พระพุทธองค์ทรงสอนให้ทุกคนพยายามยึดที่พึ่งภายใน อย่ามุ่งหวังที่พึ่งภายนอกให้มากนัก เพราะที่พึ่งภายนอกย่อมเป็นที่พึ่งของคนได้ไม่ตลอด เช่น บิดามารดา แม้ท่านจะรักและเมตตา หวังดีต่อเราอย่างมากมาย แต่ท่านไม่อาจจะอยู่กับเราได้ยั่งยืนตลอดไป หรือญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงก็เช่นกัน แม้ว่าจะพึ่งกันได้บ้าง ก็พึ่งได้ในยามที่ยังรักและนับถือกันอยู่ แต่ในยามที่โกรธกัน เกลียดกัน ก็พึ่งกันไม่ได้ ส่วนการพึ่งคุณธรรมความดีนั้น เท่ากับพึ่งตนเอง ฉะนั้น จึงควรมุ่งพึ่งตนเองดีกว่าจะมุ่งหวังพึ่งผู้อื่น เพราะที่พึ่งอื่นใดจะดีเกินไปกว่าพึ่งตนเองนั้นย่อมไม่มี

อ.อ.

สนาถา วิหรถ มา อนาถา
ท่านทั้งหลายจงมีที่พึ่งอยู่เถิด อย่าไม่มีที่พึ่งอยู่เลย

"มรดกจากบรรพชน"

มีคนมักพูดทำนองน้อยใจว่า "ตนเป็นผู้อาภัพ เพราะบรรพบุรุษไม่ได้ให้มรดกไว้เยี่ยงคนอื่น ๆ จึงต้องตั้งตัวด้วยลำแข้งของตนเอง"

ความจริง ผู้ที่พูดเช่นนี้ยังเข้าใจผิดอยู่มาก เพราะทุกคนล้วนได้รับมรดกจากบรรพชนของตน ๆ อย่างเท่าเทียมกัน คือได้อวัยวะน้อยใหญ่ ตลอดจนสติปัญญามาเท่า ๆ กัน น้อยรายนักที่เกิดมาแล้วต้องพิกลพิกาลผิดธรรมดา

อันร่างกาย สติปัญญา เท่าที่มีนั้น เป็นสมบัติอันประเสริฐสุด ดีวิเศษยิ่งกว่าทรัพย์สินหรือมรดกอื่น ๆ ทั้งสิ้น เพราะทุกคนได้ใช้สมบัติที่ติดตัวนี้ทำมาหากินเลี้ยงตัวเองได้โดยตลอด ทั้งยังเป็นเครื่องสร้างความสุขที่แท้จริงให้แก่ตนได้อีกด้วย

เงิน ทอง ที่ดิน บ้านเรือน เป็นต้น อันสมมติว่าเป็นสมบัตินั้น ก็ย่อมกลับกลายเป็นวิบัติไปได้ภายหลัง ทั้งไม่สามารถจะนำไปซื้อหาให้ได้ความสงบจิตเลย ส่วนร่างกายสติปัญญาอันเป็นสมบัติติดตัว ย่อมไม่วิบัติจนหมดสิ้นเยี่ยงสมบัติอื่น ๆ ซ้ำถ้าผู้มีสติปัญญานำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ย่อมได้รับความสงบจิตในภายหลัง อันจัดว่าเป็นความสุขที่แท้จริงต่อไป

เพราะฉะนั้น จงภูมิใจในสมบัติเท่าที่ตนมีอยู่ โดยหมั่นระลึกว่า "ร่างกาย อวัยวะ สติปัญญา และชีวิต เหล่านี้ล้วนเป็นมรดกซึ่งบรรพชนของตนได้มอบไว้ให้" แล้วจงพยายามใช้ทุกอย่างที่มีให้เกิดประโยชน์อันแท้จริงแก่ตนเถิด อย่ามัวนั่งคิด นอนคิด แล้วน้อยใจว่า ตนอาภัพให้เสียวเลาโดยปราศจากประโยชน์เลย

กิจฺโฉ มนุสฺสปฏิลาโภ
ความได้เป็นมนุษย์ เป็นการยาก

"ทาน"

ทาน ทานแปลว่าการให้ หมายถึงตั้งใจสละสิ่งของอันเป็นของตนให้แก่ผู้อื่น เพื่อบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของเขาโดยไม่ได้คิดมุ่งหวังผลตอบแทน

การให้ที่เรียกว่าทาน โดยย่อมี ๒ อย่าง คือ ๑. ให้เพื่อสงเคราะห์ ๒. ให้เพื่อบูชาคุณ

ให้เพื่อสงเคราะห์ เช่นพ่อแม่ให้การเลี้ยงดูหรือให้สิ่งต่าง ๆ แก่ลูก ครูอาจารย์ให้วิชาความรู้แก่ศิษย์ ผู้มีฐานะพอให้ได้แล้วให้เป็นการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นการขจัดความเดือดร้อนของเขา ฯลฯ เหล่านี้ เรียกว่าให้เพื่อสงเคราะห์

ให้เพื่อบูชาคุณ เช่น ลูกให้การเลี้ยงและบำรุงพ่อแม่ตน เป็นการสนองคุณท่าน ศิษย์ให้ทรัพย์สินหรือสิ่งของเพื่อช่วยครูอาจารย์ได้ใช้ เพื่อมีกำลังถ่ายทอดวิชาความรู้ต่อไปอีกโดยสะดวก ผู้น้อยที่เคยได้รับเกื้อกูลจากผู้ใหญ่ แล้วหาโอกาสให้ท่านในสิ่งที่ท่านต้องการเพื่อทดแทนคุณ เป็นต้น ซึ่งรวมเรียกการให้ในลักษณะดังกล่าวแล้วนี้ว่า ให้เพื่อบูชาคุณ

การให้ และรู้จักให้ เป็นเรื่องควรบำเพ็ญ เพราะเป็นคุณความดีอย่างแท้จริงโดยกำจัดความตระหนี่ความเห็นแก่ตัว ตลอดจนนิสัยอกตัญญู หรือเนรคุณออกจากใจเสียได้ เราต้องการทราบว่าผู้ให้ดีอย่างไรนั้น จงพิจารณาผู้ไม่ให้ก่อนว่า เสียหายอย่างไร

ผู้ตระหนี่ จะมีใครรัก ผู้เห็นแก่ตัว จะมีใครคบ ยิ่งไม่ให้แม้แต่พ่อแม่ตนเอง จนถูกคนตำหนิว่าเนรคุณ จะต้องชั่วช้าอย่างร้ายแรงที่สุด แต่ถ้ารู้จักให้ และให้แก่ผู้ควรให้ ย่อมเป็นคนดี คนประเสริฐ ที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง

ทานที่บำเพ็ญ นอกจากจะช่วยฟอกใจตนเองให้สะอาด หนุนความประพฤติตนให้ดีเลิศแล้ว ยังเป็นเหตุให้บังเกิดคุณงามความดีอีกหลายอย่างในตนสืบไป และผู้ใจกระด้างด้วยตระหนี่หรืออกตัญญูย่อมมีความประพฤติดึงลงสู่ความชั่วช้าที่จะนำตนไปนรกอบายอย่างแน่นอน

ทเทยฺย ปุริโส ทานํ
คนควรให้ทาน

"ชั่วอิงดี"

คนนุ่งผ้าขาด ย่อมอดไม่ได้ที่จะต้องคอยปกปิดไม่ให้ผู้อื่นเห็นแผลขาดที่ผ้านุ่ง เพราะมีความละอาย และไม่ต้องการเปิดความบกพร่องของตนให้ปรากฏ ข้อนี้ฉันใด คนประพฤติชั่วก็ฉันนั้น ย่อมต้องปิดความชั่วของตนตลอดเวลา เพื่อมิให้โลกรู้เพราะอายผู้อื่น และมักแสดงให้เขาเข้าใจว่าตนเป็นคนดี เช่น

ยามที่พ่อแม่มีชีวิตอยู่ ไม่เคารพ ไม่เลี้ยงดูท่าน แต่เมื่อท่านตายแล้ว ทำศพตั้งเมรุอย่างใหญ่โต เป็นการหลอกผู้อื่นว่า ตนมีกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่เป็นที่ตั้ง

สามีภรรยาที่ปกติมักทะเลาะวิวาทกันเสมอ แต่เมื่อมีแขกเหรื่อมาเยี่ยมเยียนหรือจากบ้านไปที่อื่น ทำทีเป็นว่ารักใคร่เอาอกเอาใจกันจนเป็นที่น่าอิจฉาของคนทั้งหลาย

ต่อหน้าผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชา ทำเป็นพินอบพิเทาคล้ายเคารพท่านจริง ๆ จัง ๆ ครั้นลับหลังท่านกลับนินทาว่าร้ายลบหลู่คุณของท่าน

ทำเป็นคนมีน้ำใจเมตตา ปรานี ผู้อื่น และพูดจาเป็นหลักฐานน่าเชื่อถือ คล้ายคนมีศีลมีสัตย์ แต่มุ่งล่อลวง คดโกง และข่มเหงคนที่โง่กว่าตลอดเวลา

ตัวอย่างดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่าคนชั่วมักทำเป็นประพฤติดี แต่ไม่ใช่ดีแท้ด้วยน้ำใสใจจริง เป็นดีชนิดปลอม โดยมุ่งหลอกคนและอวดโลกเท่านั้น

ของปลอม ย่อมไม่คงทน และเมื่อถูกพิสูจน์จักต้องแสดงให้ปรากฏว่าไม่แท้ แม้ความประพฤติของคนก็เช่นกัน อย่าเพ่อชมก่อนว่า คนนั้นดี คนนี้ดี จะรู้ว่าใครดีจริง หรือไม่ดีจริงต้องอาศัยเวลาและต้องอยู่ด้วยกันนาน ๆ เพราะการที่ได้อยู่ใกล้ชิดกันย่อมสังเกตอัธยาศัยที่แท้ของแต่ละคนได้

สํวาเสน สีลํ เวทิตพฺพํ
ศีลพึงทราบได้ เพราะการอยู่ด้วยกัน

" เคารพท่าน "

เคารพ คือกิริยาที่นอบนบนับถือในท่านผู้ทรงคุณความดี หรือมีพระคุณแก่ตน คนที่รู้จักเคารพผู้อื่นแสดงว่า ไม่เป็นผู้กระด้าง ไม่โอหัง ไม่ทะนงตน คุณข้อนี้เป็นการประกาศอัธยาศัยให้ปรากฏว่าเป็นคนดี จึงรู้จักเคารพตน เพราะคนชั่วซึ่งมีอัธยาศัยทราม หามีความเคารพผู้อื่นที่ทรงความดีหรือมีพระคุณแก่ตนไม่

การเคารพผู้ควรเคารพ เมื่อแสดงไปแล้วหาใช่เป็นเพียงกิริยาอันผ่านพ้นล่วงเลยไปไม่ พิจารณาให้ดีจะเห็นว่าเกิดประโยชน์แก่ตนเองหลายประการ ดังนี้

๑. ทำให้สำนึกตัวได้ว่า ผู้ที่เจริญด้วยคุณความดียิ่งกว่าตนยังมีอยู่อีก จะได้พยายามทำตนให้เป็นคนดีเยี่ยงท่านเพื่อได้รับความเคารพจากผู้อื่นในภายหลัง

๒. เป็นการทำลายมานะ คือความถือตัว ว่าดีวิเศษกว่าผู้อื่น เมื่อทำลายมานะได้แล้วย่อมเห็นข้อปฏิบัติอันควรปฏิบัติเพื่อปรับปรุงตนให้ดีขึ้น ประณีตขึ้นโดยลำดับ

๓. เป็นการผูกใจให้ผู้ใหญ่เมตตาปรารถนาดี ไม่ชิงชัง และประกาศความไม่เป็นศัตรูให้ปรากฏ

๔. เป็นการอนุวัต คือประพฤติตามธรรมเนียมอันดี ซึ่งบัณฑิตยชนบัญญัติไว้

๕. เป็นเหตุทำให้รู้จักประมาณตน ไม่เห่อเหิม ไม่โอหังหรือกระด้าง ทะนงตน

เมื่อเราเคารพผู้ควรเคารพ ย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเอง เป็นการตอบแทนดังชี้แจงมา จึงควรหนักในความเคารพโดยทั่วกัน

คารโว จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
ความเคารพเป็นอุดมมงคล

“ ทำบุญให้สบาย ”

การทำบุญ เป็นเรื่องแสวงหาความสุขความสบายให้เกิดแก่ตน เพราะบุญแปลว่า “ความสุข” และหมายถึงสุขใจ ผู้ที่จะสุขใจได้เพราะทำบุญไว้ดีแล้ว เมื่อระลึกถึงบุญที่ตนทำไว้ย่อมสุขสบายโดยเยือกเย็นและชื่นใจ ต่างจากทำชั่ว ทำบาป เพราะผู้ทำบาปไว้ เมื่อนึกถึงบาปอันตนทำแล้ว ย่อมสะดุ้ง หวาดหวั่น เกรงกลัว และมีความทุกข์เดือดร้อนใจอย่างแน่นอน

ผู้ปรารถนาความสุขจึงนิยมทำบุญ แต่เรื่องทำบุญนั้นยังมีผู้เข้าใจผิดและทำโดยผิดวิธีบุญอยู่มาก ฉะนั้นบางคนทำบุญแล้วแทนที่จะสุขกายสบายใจ กลับต้องทุกข์ ต้องเดือดร้อนในภายหลัง ทั้งนี้เพราะทำบุญจนเกินบุญไป

ที่ว่าทำบุญจนเกินบุญนั้น หมายถึงทำบุญด้วยการบริจาคทาน และทำชนิดที่เรียกว่าเกินกำลังของตน หรือเกินพอดี เช่นมีเพียงสิบ ทำหมดทั้งสิบ มีเพียงร้อย ทำหมดทั้งร้อย หรือมีร้อยแต่กล้าทำหมดตั้งพัน โดยกู้ยืมผู้อื่นมาทำบุญ อย่างนี้เป็นการทำบุญผิดวิธีที่ชอบ เมื่อทำแล้วจึงมักต้องเดือดร้อนและไม่ได้รับความสุขสมกับที่ทำบุญ

พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า การให้ทานหรือบริจาคทาน ต้องทำอย่าให้เป็นการเบียดเบียนตนเอง คือควรทำตามกำลังเท่าที่พอจะทำได้ และทำไปแล้วตนเองไม่เดือดร้อนด้วย เพราะเมื่อเราเองก็ใฝ่หาความสุข แล้วเหตุไรจึงต้องทำบุญจนต้องทุกข์ยาก เดือดร้อนเล่า

จงทำบุญให้สบาย โดยทำชนิดไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองนั่นแหละดี เพราะทำบุญแล้วจะได้รับความสุข ความสบาย สมกับที่ปรารถนา อย่าทำเกินกำลังอย่างไร้เหตุผล หรือเรียกว่าทำเพราะความงมงาย เพราะอาจต้องเดือดร้อนในภายหลัง และเป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดโดยคิดว่า “บุญไม่มีผล” แล้วหมดเชื่อถือในเรื่องบุญทานการกุศล อันเป็นช่องทางให้เกิดมิจฉาทิฐิได้ และทำให้ต้องเดือดร้อนเพิ่มขึ้น เพราะเรื่องทำบุญจนเกินพอดีเป็นเหตุ

อตฺตานุรกฺขี ภว มา อฑยฺหิ
จงเป็นผู้ตามรักษาตน อย่าให้เดือดร้อน

“การกระทำทุกอย่างของพ่อแม่ เหมือนสร้างแบบหรือทำแบบไว้ให้ลูกประพฤติตามเคารพ กตัญญู กตเวที ต่อบิดามารดาของตน ผลนั้นจะสนองให้ลูกได้ประพฤติดีเยี่ยงเราต่อไป ถ้าชั่วช้าทารุณ เนรคุณ ต่อผู้ให้กำเนิด ลูกซึ่งเห็นแบบจากเราแล้ว ก็จะกระทำเยี่ยงนั้นตอบแก่เราในอนาคตแน่นอน”

น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้วร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วนั้นไม่ดี

ขอขอบพระคุณ

ในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ บุตรธิดาและหลานของคุณแม่กิมยู้ ตันบุตร (กัลยา กัณหะเสน) ขอกราบมนัสการขอบพระคุณอย่างสูง ต่อพระเดชพระคุณ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ธมฺมธโร พิมพ์) วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน พระนคร ที่ได้กรุณาเขียนคำนำ และมอบเรื่อง "คุณสมบัติของผู้นำ" ซึ่งพระคุณท่านได้แสดงในการปฐมนิเทศครูบรรจุใหม่ ในสังกัดกรมวิสามัญศึกษา เมื่อวันอังคารที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๑๑ เพื่อพิมพ์เป็นบรรณาการในการฌาปนกิจศพครั้งนี้ และกราบนมัสการขอบพระคุณ พระครูปลัดธรรมานุวัตร (สุกฤษณ์ จันทนา) วัดวรจรรยาวาส ที่ได้รวบรวม "พระพุทธศาสนภาษิต" และได้มอบเรื่อง "กรรม" จัดลงพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ด้วย

และในงานศพคุณแม่ที่สำเร็จลงด้วยดีนี้ ได้รับเมตตา ความกรุณาความช่วยเหลือจากท่านผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ตลอดจนบรรดาญาติสนิทมิตรสหายได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือในการจัดงานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ นับตั้งแต่วันมรณกรรม และรับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมตลอดเวลาที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านจนถึงวันฌาปนกิจศพ ยังผลให้การจัดงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ทั้งนี้ บุตร ธิดา และหลานของคุณแม่กิมยู้ ตันบุตร (กัลยา กัณหะเสน) จะขอจดจำรำลึกไว้มิรู้ลืม ถ้ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดตกบกพร่องขอได้โปรดประทานอภัย และขอน้อมรับไว้ด้วยความเคารพอย่างสูง

เจ้าภาพในการสวดพระอภิธรรม

อังคาร	ที่	๒ ก.ย.	บุตร ธิดา
พุธ	ที่	๓ ก.ย.	บุตร ธิดา
พฤหัสบดี	ที่	๔ ก.ย.	คณะสงฆ์ วัดวรจรรยาวาส
ศุกร์	ที่	๕ ก.ย.	คุณย่าประเจียด ดารานนท์ คุณกระแสร์ ดารานนท์ และภริยา
เสาร์	ที่	๖ ก.ย.	หลาน สกุล "ถนัดพจนามาตย์"
อาทิตย์	ที่	๗ ก.ย.	คุณอารี้ว ตันเรือง จรวยพร ตันเรือง
จันทร์	ที่	๘ ก.ย.	หลานยาย หลานย่า หลาน ๆ สถานีศุลการักษ์ ธนบุรี
อังคาร	ที่	๑๖ ก.ย.	จรี ธูปจินดา เนียรนาท วิริยรักษ์
อังคาร	ที่	๓๐ ก.ย.	คณะอาจารย์ ครู ร.ร. ผดุงดรุณี
อังคาร	ที่	๑๔ ต.ค.	คุณอรกิจ คุณแววรัตน์ อมาตยกุล
อังคาร	ที่	๒๑ ต.ค.	เพื่อน บริษัท เค. ไลน์ และบริษัทไต้แซ
อังคาร	ที่	๒๘ ต.ค.	พระครูสมุห์สงัด อํสุมาลี พระมหาจรูญ พุทฺธสโร พระมหาธนิต กมโล วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ
อังคาร	ที่	๑๑ พ.ย.	เริงสันต์ ถนัดภาษา ไชยธัช พยัคฆนิธิ วรวิทย์ จุณณะทรัพย์ และเพื่อน บี. ซี. ซี
อังคาร	ที่	๒๕ พ.ย.	พันโท สมพงษ์ เกษมนิรันดร์ และภริยา
อังคาร	ที่	๙ ธ.ค.	นาวาอากาศตรี ถาวร หัสดิเสวี และภริยา

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน
ที่ได้กรุณามาในงานฌาปนกิจศพ
คุณแม่กิมยู้ ตันบุตร
(กัลยา กัณหะเสน)

และขอได้โปรดอภัย
หากจะมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องไปบ้าง

เนื่องในงานฌาปนกิจศพครั้งนี้ ได้มีท่านที่เคารพนับถือ และญาติมิตร ตลอดจนท่านที่มีความรักใคร่ และนับถือต่อคุณแม่ ได้บริจาคทรัพย์เพื่อร่วมทำบุญอุทิศในครั้งนี้ บุตรธิดาและหลานขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง อนึ่ง จำนวนเงินที่ได้รวบรวมทั้งหมด นับตั้งแต่วันถึงแก่กรรมจนถึงวันฌาปนกิจศพ จะได้นำถวายให้แก่พระครูกัลยาณคุณ เจ้าอาวาสวัดวรจรรยาวาส เพื่อเป็นทุนก่อสร้างเสนาสนะวัตถุแก่วัดวรจรรยาวาส เป็นที่ระลึกแด่ท่านผู้วายชนม์ จึงขออุทิศส่วนกุศลผลบุญให้แก่ท่านที่เคารพนับถือและญาติมิตรทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้ด้วย

บุตร ธิดา และหลาน

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด ๘๑๙ ถนนพระราม ๑ พระนคร นางบุญพริ้ง ต. สุวรรณ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๓